

Ulenhofcollege

Programma van Toetsing en Afsluiting 2023-2024

HAVO 5
COHORT 2021-2022

VOORWOORD

Beste leerling,

Voor je ligt het Programma van Toetsing en Afsluiting (PTA) dat je kunt zien als routeplanner voor het schoolexamen voor de mavo, havo of vwo in de bovenbouw. Het PTA, dat iedere school moet hebben, dient twee belangrijke functies. In de eerste plaats kun jij, je ouders of verzorgers maar ook docenten zien wat de inhoud, vorm en weging is van de verschillende toetsen, practica of praktische opdrachten en hoe en waar de verschillende domeinen van het schoolexamenprogramma getoetst worden. Daarnaast kunnen we als school laten zien hoe ons schoolexamen is opgebouwd aan de inspectie. Het PTA heeft daarom ook een bindend karakter als het eenmaal is vastgesteld per 1 oktober van het huidige schooljaar.

In het PTA is per vak en niveau opgenomen uit welke onderdelen het schoolexamens bestaat, wat de weging is van de verschillende toetsen en of een toets herkansbaar is of niet. Voor de regels over inhalen, herkansingen en procedures over inlevertermijnen kun je het Examenreglement schooljaar 2023-2024 en het leerlingenstatuut raadplegen die je op de ELO of schoolsite kunt vinden. Het PTA, het examenreglement en het leerlingenstatuut vormen samen één geheel. Een meer algemeen gedeelte in het examenreglement/leerlingenstatuut en het vakinhoudelijke deel in het PTA. Het algemene deel wordt besproken bij de ouderavonden aan het begin van het schooljaar en door de mentor. Docenten bespreken de opzet van het schoolexamen in de vaklessen. Daarbij is er ook aandacht voor afdelingsspecifieke zaken zoals bijvoorbeeld rekenonderwijs voor leerlingen zonder wiskunde op de havo. Specifieke onderdelen vind je ook terug in het PTA.

In principe geldt het PTA voor de havo twee jaar en voor het vwo drie jaar. Het kan zijn dat er in die periode door het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen een wijziging wordt doorgevoerd. Wijzigingen in de wet- en regelgeving worden dan opgenomen in het PTA en daarvan wordt je op de hoogte gebracht waar nodig.

Het gemiddelde van alle behaalde cijfers is je schoolexamencijfer. Voor de meeste vakken vormt dit 50% van je eindcijfer; de andere 50% wordt gevormd door het Centraal (Schriftelijk) Examen (CSE). Voor vakken waar geen CSE voor is, zoals CKV of Informatica, is dat zelfs 100%. Het is dus belangrijk dat je PTA, Examenreglement en leerlingenstatuut doorneemt zodat je weet wat we als school van jou verwachten én wat jij van de school kunt verwachten richting het eindexamen.

De routes die je aantreft zijn algemene routes. Het kan zijn dat je een andere weg volgt door bijvoorbeeld eerder examen te doen of op een hoger niveau. Voor versnellers en overstappers wordt een apart PTA opgesteld met een individuele route naar het Centraal Examen. Dat geldt ook voor het examen doen op een hoger niveau inclusief de zogenaamde 'terugvaloptie'. Zie daarvoor ook de kaders hierna.

Bij de toetsen is in de weging aangegeven hoeveel procent van het cijfer meetelt voor het schoolexamencijfer. Voor havo en vwo kan het schoolexamencijfer worden opgebouwd over meerdere leerjaren. Uiteindelijk komt de totale weging in het examenjaar uit op 100 procent.

We wensen je namens alle medewerkers van het Ludger College veel succes dit jaar!

Ellen Hieltjes, afdelingscoördinator havo/vwo

Gerhard Oosten, locatieleider Ludger College bovenbouwcampus

Inhoud

Toetsbeleid, regels en kaders voor toetsen en het PTA.....	4
Kaders voortkomend uit het toetsbeleid bovenbouw.....	5
Kaders voortkomend uit de herkansingsregeling	6
Kaders voortkomend uit landelijke wet- en regelgeving	8
Profielwerkstuk HAVO EN VWO.....	9
Bijlagen: Programma van toetsing en afsluiting per vak.....	11

Toetsbeleid, regels en kaders voor toetsen en het PTA

Toetsen op het Ludger

Hieronder gaan we kort in op het hoe en waarom van toetsen (het toetsbeleid in bovenbouw) en welke (school-)regels gelden voor aantallen toetsen, toetsmomenten en het inhaal- en herkansingsbeleid. Daarna worden de (wettelijke) regels rondom het PTA toegelicht en vind je in de bijlage alle afzonderlijke PTA's voor jouw cohort per vak. In het PTA kun je ook vinden welke examenonderdelen of domeinen getoetst worden in het schoolexamen en welke op het centraal examen¹. Dit geldt uiteraard alleen voor de vakken die naast een schoolexamen ook een centraal examen kennen. Via <https://www.examenblad.nl/> kun je per vak een uitgebreide vinden waarin je meer gedetailleerd kunt zien wat je uiteindelijk afgerond moet hebben.

In het meerjarenschoolplan 2022-2025 is vastgelegd dat we in de lessen blijven werken aan differentiatie en effectieve feedback op het leerproces. Onderdeel van dat leerproces is toetsing. We onderscheiden toetsen om te beoordelen en toetsen om van te leren.

Toetsen om te beoordelen, waarbij er meer vormen zijn dan een traditioneel proefwerk, koppelen een cijfer aan een geleverde prestatie. Daarmee is dat onderdeel, voldoende of niet, voor dat moment afgerond. Alleen deze toetsen zijn opgenomen in het PTA.

Het Ludger heeft ook de ambitie geformuleerd om meer maatwerk te leveren. Daarbij kijken we naar individuele leerlingen, iedereen is immers anders, en durven we te leren van elkaar. Daarbij past de ontwikkeling van toetsen om te leren. Het gaat daarbij om het kunnen leren van behaalde resultaten, waarbij het geven van feedback door leerlingen en docent essentieel is. Waarin ben je geslaagd, wat kon beter, wat heb je nodig om een volgend onderdeel te beheersen en wat kun je misschien overslaan? Kortom, waar sta je in het leerproces en wat zijn de volgende leeractiviteiten?

Dit vraagt blijvend oriëntatie van docent, sectie én de leerling zelf, op de vraag wat leerlingen moeten leren en op welke wijze dit effectief getoetst kan worden. Toetsen om te leren of formatieve toetsen zijn niet opgenomen in het PTA maar vormen wél integraal onderdeel van het onderwijsleerproces.

¹ Ondanks zorgvuldige verwerking van de inhoud van de examenprogramma's kunnen hieraan geen rechten worden ontleend. Check altijd de officiële informatie bijvoorbeeld via [examenblad.nl](https://www.examenblad.nl/)

Kaders voortkomend uit het toetsbeleid

Voor het aantal af te nemen SE-toetsen geldt ook een maximum per vak, waarbij rekening is gehouden met de aard van het vak. In onderstaand overzicht is het maximale aantal toetsen, inclusief de toetsen in de toetsweek, weergegeven.

Vakkenclusters	Per periode	Per schooljaar
NETL, ENTL, FATL, DUTL, LTC en GTC	3	9
Overige vakken anders dan TE, MU en LO	2	6
TE, MU en LO Resultaten voortkomend uit een proces en die thuis niet voorbereid hoeven te worden tellen hierbij niet mee.	2	6

- De weging voor SE cijfers, die onderdeel zijn van het PTA, wordt in percentages aangegeven. Voor het totale cohort is dat 100%.
- In de jaarplanning zijn drie (voor examenklassen twee) toetsweken opgenomen. Daarvoor gelden de volgende afspraken:
 - In principe nemen alle vakken een toets af in de toetsweek.
 - De toetsweek duurt maximaal zes dagen. Als er vanwege een maximaal gevulde toetsweek geen ruimte meer is voor een toets wordt dit eerst kortgesloten met de afdelingscoördinator en betrokken docent(en).
 - Er worden maximaal twee leertoetsen per dag gepland, waarbij aandacht voor de aard en duur van de toets. Bij uitzondering, met name waar dit inhaalwerk betreft, kan een derde toets gepland worden mits dit geen toets is waarvoor geleerd moet worden zoals een kijk- en luistertoets.
 - Toetsen in de toetsweek worden in leerjaarverband afgenomen. De normering wordt binnen de sectie tussen docenten met hetzelfde leerjaar van tevoren vastgesteld. Na afname volgt de bepaling van de definitieve norm die voor alle desbetreffende klassen geldt.
- Gedurende vijf schooldagen voorafgaand én gedurende vijf schooldagen aansluitend aan de toetsweek worden geen toetsen of deadlines gepland voor in te leveren opdrachten die thuis afgemaakt moeten worden. Uitzondering is een inhaalmogelijkheid (zie verder: regeling inhalen toetsen)
- In principe worden in 5V schriftelijke SE-toetsen alleen gegeven in de toetsweken. In voorkomende gevallen, kan toetsing van een schriftelijke SE-toets plaatsvinden buiten de toetsweken.
- In de examenklassen kunnen schriftelijke SE-toetsen gepland worden in de toetsweken (dus maximaal twee) en tijdens een Centraal Toetsmoment.
- Er is geen vaste dag waarop een CTM kan worden afgenomen. Uitgangspunt van centrale toetsing is dat meerdere lesgroepen onder dezelfde condities de toets kunnen maken. Het moment van afname kan verschillen per jaarlaag.
- Inleveren van praktische opdrachten worden gepland buiten de toetsweken. In het PTA wordt opgenomen in welke week deze opdrachten plaatsvinden. Op basis daarvan ontstaat een totaaloverzicht, waarbij toegezien moet worden op een goede verdeling.

- Voor alle toetsen, ook die buiten de toetsweek worden gepland, gelden de in het leerlingenstatuut en het examenreglement 2023-2024 vastgelegde afspraken. Zie daarvoor de ELO en schoolsite.
- Extra faciliteiten, zoals extra tijd, worden alleen dan aangeboden als deze ook bij het CSE toegestaan zijn.
- Toegestane hulpmiddelen zijn conform de richtlijnen die ook voor het CSE gelden. Zie voor een uitgebreide toelichting Examenblad.nl op <https://www.examenblad.nl/publicatie/20210621/regeling-toegestane-hulpmiddelen/2023>

Regeling inhalen toetsen:

- Het inhalen van SE toetsen wordt gepland op de daarvoor aangegeven dagen in de jaarplanning.
- Daarnaast zijn er per periode zijn er in principe twee inhaalmomenten, waarin twee toetsen gepland kunnen worden: een CTM-moment, waar mogelijk in het midden van de periode en een CTM-moment rond de toetsloze periode.
- Het moment waarop een jaarlaag een inhaalmoment heeft kan verschillen.
- Dit betekent dat een leerling naast de reguliere inhaaldagen twee toetsen per halve periode kan inhalen. Mist een leerling in enige periode meer toetsen, dan volgt een planning op maat voor deze leerling.

Kaders voortkomend uit de herkansingsregeling

De herkansingsregeling is ook opgenomen in het examenreglement 2023-2024. Een meer uitgebreide versie is daar is ook te vinden en die is te raadplegen via de ELO.

- Aantal herkansingen:
 - 5V: Aan het einde van het schooljaar mag de kandidaat van alle (herkansbare) SE-toetsen één toets herkansen.
 - 5H en 6V: twee herkansingen van alle (herkansbare) SE-toetsen, voor elke periode één.
- Alle schriftelijke SE-toetsen zijn herkansbaar.
- Iedere herkansbare toets is als zodanig omschreven in het PTA. Dit betreft de daarvoor aangemerkte plaats- en tijdgebonden schriftelijke kennistoetsen. Praktische opdrachten, presentaties en mondelingen zijn, op een enkele uitzondering na, niet herkansbaar.
- De herkansing van toetsen vindt plaats op een door de school vast te stellen moment. Is een kandidaat op dat moment afwezig dan vervalt het recht op herkansing.
- Inschrijving voor een herkansing verloopt digitaal. Bij het overschrijden van de inschrijftermijn vervalt het recht van herkansing.
- Als de kandidaat met afdoende en geldige reden dus geoorloofd een herkansbare toets geeft gemist moet die alsnog worden gemaakt (ingehaald). Ook waar het gaat om een gemiste CTM-toets die niet herkansbaar is.

- Bij ongeoorloofde absentie of andere onregelmatigheid kan de examencommissie klein een besluit nemen of advies uitbrengen aan de schoolleider over de te nemen maatregel.
- Voor het inhalen van een toets geldt dat maximaal 1 keer een inhaalmoment (met geldige reden) gemist kan worden. Daarna is het aan de examencommissie klein (zie Examenreglement 2023-2024 artikel 3.4) om een uitspraak te doen over een eventuele tweede mogelijkheid.
- Bij vermeende onbillijkheid kan de kandidaat en/of de examinerator een verzoek tot (extra) herkansing indienen bij de examencommissie klein.

Kaders voortkomend uit landelijke wet- en regelgeving

- Onderstaand zijn de kaders opgenomen waaraan de per vak opgestelde PTA's moeten voldoen. Deze per vak uitgewerkte PTA's worden vervolgens als bijlagen toegevoegd.
- Het voor 1 oktober vast te stellen PTA, dat in elk geval betrekking heeft op het desbetreffende schooljaar, vermeldt per vak in elk geval:
 - Tot welke domeinen of eindtermen de onderdelen van het schoolexamen behoren;
 - Welke onderdelen van het examenprogramma in het schoolexamen worden getoetst en welke onderdelen in het centraal examen worden getoetst;
 - De inhoud van de onderdelen van het schoolexamen, inclusief rekenen voor leerlingen zonder het vak wiskunde op havo;
 - De wijze waarop en de tijdvakken waarbinnen de toetsen van het schoolexamen plaatsvinden, inclusief de herkansingen;
 - De wijze van herkansen is identiek aan de wijze waarop de oorspronkelijke toets is afgenomen. Op basis van bijzondere omstandigheden kan hier na overleg van worden afgeweken;
 - De regels voor de wijze waarop het cijfer voor het schoolexamen voor een kandidaat tot stand komt;
- Landelijke wet- en regelgeving kent tegenwoordig alleen vakken (zoals bewegingsonderwijs) met een 'voldoende' of 'goed'. Specifieke onderdelen die met een voldoende moeten zijn afgerond, zoals in een handelingsdeel, bestaan officieel niet meer. Er is echter wel de vrijheid om handelingsdelen op te nemen die 'naar behoren' moeten worden afgerond, zonder cijfer dus. Een cijfer kan wel maar dan telt dit 'normaal' mee in het schoolexamendossier. Worden er handelingsdelen opgenomen zonder cijfer, dient in het PTA expliciet genoemd te worden wat de consequenties zijn als niet aan de eisen van het handelingsdeel voldaan is.
- Bij doublure, verandering van schoolsoort binnen de eigen school of overstap van een andere school wordt op basis van het bestaande PTA (voor desbetreffende vakken) een individueel PTA opgesteld. Zie daarvoor het examenreglement 2022-2023 te raadplegen via de ELO. Dit geldt ook voor onderstaande gevallen.
- indien op enig vak van toepassing: wat er gebeurt met het schoolexamencijfer als de leerling gebruik maakt van de terugvaloptie bij het examen in een vak op een hoger niveau. Het is niet de bedoeling dat het schoolexamencijfer zonder meer wordt omgerekend en de inspectie moet altijd toestemming verlenen. Wanneer tussentijds besloten wordt dat een leerling een vak op een hoger niveau afsluit, wordt op dat moment de bijbehorende terugvaloptie geformuleerd. Deze wordt gedeeld met betrokkenen én met de inspectie.
- indien op enig vak van toepassing: voor versnellers wordt een apart PTA opgesteld. Wanneer tussentijds hiertoe besloten wordt, wordt op dat moment het bijbehorende PTA geformuleerd. Deze wordt gedeeld met betrokkenen én met de inspectie.

Profielwerkstuk HAVO EN VWO

Omschrijving inhoud:

Het schoolexamen vwo en havo bestaat mede uit een profielwerkstuk. Het profielwerkstuk is onderdeel van het gemeenschappelijke deel. Het profielwerkstuk is een werkstuk, een presentatie daaronder begrepen, waarin op geïntegreerde wijze kennis, inzicht en vaardigheden aan de orde komen die van betekenis zijn in het desbetreffende profiel/profielen.

Het profielwerkstuk heeft betrekking op één of meer vakken van het eindexamen. Ten minste één van deze vakken heeft een omvang van 320 uur of meer voor de havo en 400 uur of meer voor vwo. Het profielwerkstuk wordt beoordeeld met een cijfer. Samen met het gemiddelde van de eindcijfers (bestaande uit gehele getallen) van de volgende onderdelen: maatschappijleer, levensbeschouwing en CKV vormt het profielwerkstuk het combinatiecijfer. Het eindcijfer van elk afzonderlijk onderdeel mag niet lager zijn dan een 4 (zie Examenreglement 2023-2024 te raadplegen via de ELO). De totale studielast is 80 SLU per persoon.

Tijdpad en opzet:

De aanvang van het profielwerkstuk heeft plaatsgevonden in havo 4 en vwo 5 eind schooljaar 2022-2023. Het profielwerkstuk, als onderdeel van het schoolexamen wordt afgesloten in 5 havo en vwo 6. Het profielwerkstuk dient voor het eerste tijdvak van het centraal examen te worden afgerond. De afsluiting (presentatie en beoordeling) vindt plaats op 31 februari 2024 (zie Profielwerkstuk 5 havo of 6 vwo: Handleiding 2023-2024 te raadplegen via de ELO)

Het profielwerkstuk wordt in principe in groepen van meerdere leerlingen gedaan. De kandidaat/kandidaten wordt/worden begeleid door een (toegewezen) docent, die tevens examinerator is voor het onderdeel profielwerkstuk van het schoolexamen.

Bij het profielwerkstuk wordt het doorlopen proces door de leerling gedocumenteerd zoals: onderwerpkeuze, vraagstelling, verrichtte werkzaamheden, geraadpleegde hulpbronnen en dergelijke.

De volgende onderdelen maken deel uit van het profielwerkstuk (zie Profielwerkstuk 5 havo of 6 vwo Handleiding 2023-2024) :

- een plan van aanpak, na overleg met de begeleider vastgesteld begin september
- een logboek, waarin tijdsduur en aard van werkzaamheden geregistreerd worden
- het verrichten van het eigenlijke onderzoek, waarbij regelmatig overleg plaatsvindt met de begeleider;

Afhankelijk van het profiel en in overleg met de begeleidende docent kan gekozen worden voor een literatuuronderzoek, experimenteel onderzoek, een creatief ontwerp, een technisch ontwerp of een sociaalwetenschappelijk onderzoek. In afwijkende gevallen kan na overleg maatwerk geleverd worden.

De resultaten van het onderzoek worden gepresenteerd bij de gemeenschappelijke afsluitende presentatiemiddag. Presentaties kunnen bestaan uit een geschreven verslag, een essay of een artikel, een mondelinge voordracht, een reeks stellingen met onderbouwing, een posterpresentatie met toelichting, het product van een ontwerpopdracht en de bijbehorende documentatie of een presentatie met gebruik van elektronische media. Dit na overleg met de begeleidende docent.

Eindbeoordeling

Bij de beoordeling betreft de examinerator alle facetten van het profielwerkstuk: proces, verslaglegging, evaluatie & reflectie en de eindpresentatie (zie voor een specificatie Profielwerkstuk 5 havo of 6 vwo: Handleiding 2023-2024).

De beoordelingscriteria zijn uitgewerkt in een protocol dat afdelingsbreed gebruikt wordt (zie Profielwerkstuk 5 havo of 6 vwo: Handleiding 2023-2024). De beoordelingscriteria worden tijdens het eerste overleg tussen begeleider en kandidaat besproken. Voor ieder deelonderwerp ('proces' is bijvoorbeeld een deelonderwerp) wordt een beoordeling gegeven. Bij het bepalen van een deeltijfer wordt gekeken naar de score die per criterium gekregen hebt: onvoldoende (1), matig (2), adequaat (3) of excellent (4). Via een digitaal scoreformulier wordt zo het eindcijfer vastgesteld. Het is mogelijk dat de examinerator tot verschillende beoordelingen komt voor de kandidaten die samen aan één profielwerkstuk hebben gewerkt. Bij vermoeden of constateren van onregelmatigheden in het proces of eindwerk gelden de regels zoals vastgelegd in het examenreglement 2023-2024 te raadplegen via de site en de ELO.

Herkansing

Het profielwerkstuk is vanwege het praktische karakter en de beperkte tijd van de resterende periode tot aan het eerste tijdvak niet herkansbaar (zie Examenreglement 2022-2023).

Bijlagen: Programma van toetsing en afsluiting per vak

Programma van toetsing en afsluiting Schooljaar 2023 - 2024

5 HAVO

Ludger College

Programma van toetsing en afsluiting

Studie:5 HAVO

Vak:Nederlands

Inleiding

Schoolexamens

Handelingsdelen

Toetsen

4H01 TW2, PC zakelijke brief schrijven

Moment: TW2 Weegfactor: 10
Tijdsduur: 60 Leerstof:
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Toets
Herkansing: Ja
Eindtermen: domein C: schrijfvaardigheid

4H02 P3, 10 min mondeling debat

Moment: P3 Weegfactor: 10
Tijdsduur: 10 Leerstof:
Wijze van toetsing: Mondeling
Type toets: Toets
Herkansing: Nee
Eindtermen: domein B: mondelinge taalvaardigheid en D: argumentatieve vaardigheden

5H01 P1, taalverzorging en taalbeschouwing

Moment: P1 Weegfactor: 10
Tijdsduur: 50 Leerstof: uitgereikte reader + aantekeningen
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Toets
Herkansing: Ja
Eindtermen: Domein C

5H02 TW1, PC-lokaal schrijven betoog

Moment: TW1 Weegfactor: 25
Tijdsduur: 120 Leerstof: theorie en oefenmateriaal in uitgereikte reader
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Toets
Herkansing: Ja
Eindtermen: Domein C

5H03 P2, theorie tekstbegrip

Moment: P2 Weegfactor: 15
Tijdsduur: 50 Leerstof: examenbegrippen, L&M bundel theorie 1 t /m 4
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Toets
Herkansing: Ja
Eindtermen: Domein A (subdomein A2/A3): leesvaardigheid

5H04 TW2, mondeling literatuur (boekenlijst)

Moment: TW2 Weegfactor: 30
Tijdsduur: 20 Leerstof: gelezen boeken, theorie uit Laagland, aantekeningen, powerpoint en uitgedeeld materiaal
Wijze van toetsing: Mondeling
Type toets: Toets
Herkansing: Nee
Eindtermen: Domein B

Herkansing

Programma van toetsing en afsluiting

Studie:5 HAVO

Vak:Frans

Inleiding

Schoolexamens

Handelingsdelen

Toetsen

5H01	P1, spreekvaardigheid: presentatie	
Moment:	oktober	Weegfactor: 10
Tijdsduur:	10	Leerstof: Presentatie over jezelf en reizen - Hoofdstuk 1 Grandes Lignes
Wijze van toetsing:	Mondeling	
Type toets:	Toets	
Herkansing:	Nee	
Eindtermen:	C2	
5H02	TW1, schrijfvaardigheid in computerlokaal	
Moment:	TW1	Weegfactor: 30
Tijdsduur:	120	Leerstof: Formele en/of Informele brief ahv hoofdstuk 1 en 4 (Grandes Lignes) en behandelde onderwerpen in de klas.
Wijze van toetsing:	Schriftelijk	
Type toets:	Toets	
Herkansing:	Ja	
Eindtermen:	D	
5H03	P2, HO examenvocabulaire	
Moment:	P2	Weegfactor: 0
Tijdsduur:	20	Leerstof: Examenvocabulaire - zie studiewijzer Magister
Wijze van toetsing:	Schriftelijk	
Type toets:	Toets	
Herkansing:	Ja	
Eindtermen:		
5H04	P2, cito kijk- en luistertoets	
Moment:	Januari	Weegfactor: 30
Tijdsduur:	60	Leerstof:
Wijze van toetsing:	Schriftelijk	
Type toets:	Toets	
Herkansing:	Ja	
Eindtermen:	B	
5H05	P2, literatuur, gelezen boek	
Moment:	februari	Weegfactor: 10
Tijdsduur:	50	Leerstof: Gelezen boek & verhalen in dit schooljaar
Wijze van toetsing:	Schriftelijk	
Type toets:	Toets	
Herkansing:	Nee	
Eindtermen:	E1	
5H06	TW2, gespreksvaardigheid	
Moment:	TW2	Weegfactor: 20
Tijdsduur:	15	Leerstof: Onderwerpen uit Grandes Lignes, behandeld in de les
Wijze van toetsing:	Mondeling	
Type toets:	Toets	
Herkansing:	Nee	
Eindtermen:	C1	

Herkansing

Programma van toetsing en afsluiting

Studie:5 HAVO

Vak:Duits

Inleiding

Schoolexamens

Handelingsdelen

Toetsen

5H01 TW1, PC-lokaal: schrijfvaardigheid (ERK A2+)

Moment:	TW1	Weegfactor:	30
Tijdsduur:	100	Leerstof:	Reader Hoofdstuk 2: Portfolio schrijven (ERK A2-B1); SE
Wijze van toetsing:	Schriftelijk		
Type toets:	Toets		
Herkansing:	Ja		
Eindtermen:	D		

5H02 P2, HO examenidroom

Moment:	voor 10-12-2023	Weegfactor:	0
Tijdsduur:	15	Leerstof:	Leerlijst examenidroom reader
Wijze van toetsing:	Schriftelijk		
Type toets:	Handelingsdeel		
Herkansing:	Ja		
Eindtermen:	A		

5H03 P2, cito kijk- en luistertoets (ERK B1)

Moment:	P2	Weegfactor:	35
Tijdsduur:	100	Leerstof:	Cito kijk- en luistertoets
Wijze van toetsing:	Schriftelijk		
Type toets:	Toets		
Herkansing:	Ja		
Eindtermen:	B		

5H04 TW2, spreek- en gespreksvaardigheid in duo's met 15 minuten voorbereiding: portfolio (ERK B1+)

Moment:	TW2	Weegfactor:	35
Tijdsduur:	30	Leerstof:	Reader Hoofdstuk 3: Portfolio Sprechen + Gespräche führen (ERK B1 +)
Wijze van toetsing:	Mondeling		
Type toets:	Toets		
Herkansing:	Nee		
Eindtermen:	C1, C2, E(1)		

Herkansing

Programma van toetsing en afsluiting

Studie:5 HAVO

Vak:Engels

Inleiding

Schoolexamens

Handelingsdelen

Toetsen

5H01 P1, Engelse presentatie nav alquin artikel

Moment:	P1	Weegfactor:	8
Tijdsduur:	15	Leerstof:	SE: spreekvaardigheid ahv Alquin magazines
Wijze van toetsing:	Mondeling		
Type toets:	Praktische opdracht		
Herkansing:	Nee		
Eindtermen:	Domein C		

5H02 TW1, brief schrijven

Moment:	TW1	Weegfactor:	23
Tijdsduur:	120	Leerstof:	SE: schooleigen materiaal: oefenbrieven en grammatica reader
Wijze van toetsing:	Schriftelijk		
Type toets:	Toets		
Herkansing:	Ja		
Eindtermen:	Domein D		

5H03 P2, Cito kijk en -luistertoets

Moment:	P2	Weegfactor:	23
Tijdsduur:	60	Leerstof:	SE: luistervaardigheid Cito
Wijze van toetsing:	Schriftelijk		
Type toets:	Toets		
Herkansing:	Ja		
Eindtermen:	Domein B		

5H04 P2, HO examenidoom

Moment:	voor mrt 2022	Weegfactor:	6
Tijdsduur:	30	Leerstof:	
Wijze van toetsing:	Schriftelijk		
Type toets:	Toets		
Herkansing:	Ja		
Eindtermen:	Domein A		

5H05 TW2, gesprek in het NL over black literature en gelezen boeken

Moment:	TW2	Weegfactor:	23
Tijdsduur:	10	Leerstof:	SE: schooleigen reader literatuur plus literaire boeken
Wijze van toetsing:	Mondeling		
Type toets:	Toets		
Herkansing:	Nee		
Eindtermen:	Domein E		

5H06 TW2, gesprek in het En nav vooraf vastgestelde alquin artikelen

Moment:	TW2	Weegfactor:	17
Tijdsduur:	10	Leerstof:	SE: spreekvaardigheid ahv Alquin magazines
Wijze van toetsing:	Mondeling		
Type toets:	Toets		
Herkansing:	Nee		
Eindtermen:	Domein C		

Herkansing

Programma van toetsing en afsluiting

Studie:5 HAVO

Vak:filosofie

Inleiding

Schoolexamens

Handelingsdelen

Toetsen

4H01 TW1, Antropologie

Moment: TW1 Weegfactor: 10
Tijdsduur: 60 Leerstof:
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Toets
Herkansing: Ja
Eindtermen: Domein A en B

4H02 P2, PO Mensbeelden

Moment: P2, voor 08-04 Weegfactor: 5
Tijdsduur: Leerstof:
Wijze van toetsing:
Type toets: Praktische opdracht
Herkansing: Nee
Eindtermen: Domein A

4H03 TW2, Antropologie & Ethiek

Moment: TW2 Weegfactor: 20
Tijdsduur: 80 Leerstof:
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Toets
Herkansing: Ja
Eindtermen: Domein A, B en C

4H04 TW3, Sociale filosofie

Moment: TW3 Weegfactor: 15
Tijdsduur: 120 Leerstof:
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Toets
Herkansing: Ja
Eindtermen: Domein A en D

5H01 Democratie 20-29

Moment: P2 Weegfactor: 10
Tijdsduur: 50 Leerstof: CE eindterm 20-29
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Toets
Herkansing: Ja
Eindtermen: Domein B, C en D

5H02 Democratie 1-19 en filosofische vaardigheden

Moment: TW1 Weegfactor: 15
Tijdsduur: 120 Leerstof: CE eindterm 1-19
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Toets
Herkansing: Ja
Eindtermen: Domein A, B, C en D

5H03 Democratie 1-38

Moment: TW2 Weegfactor: 25
Tijdsduur: 30+30preparatie Leerstof: CE eindterm 1-38
Wijze van toetsing: Mondeling
Type toets: Toets
Herkansing: Ja
Eindtermen: Domein B, C en D

Herkansing

Programma van toetsing en afsluiting

Studie:5 HAVO

Vak:maatschappijleer

Inleiding

Schoolexamens

Handelingsdelen

Toetsen

5H01 TW1, H1 Parlementaire democratie & H3 Verzorgingsstaat

Moment: TW1 Weegfactor: 35
Tijdsduur: 60 Leerstof: H1 + H3 SE
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Toets
Herkansing: Ja
Eindtermen: Domein C, D

5H02 TW2, H2 Rechtsstaat / H4 Pluriforme Samenleving

Moment: TW2 Weegfactor: 35
Tijdsduur: 60 Leerstof: H2 + H4 SE
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Toets
Herkansing: Ja
Eindtermen: Domein B, E

5H03 P3, PO actueel maatschappelijk vraagstuk

Moment: voor 03-02-2024 Weegfactor: 30
Tijdsduur: Leerstof:
Wijze van toetsing:
Type toets: Praktische opdracht
Herkansing: Nee
Eindtermen: Domein A

Herkansing

Programma van toetsing en afsluiting

Studie:5 HAVO

Vak:geschiedenis

Inleiding

Schoolexamens

Handelingsdelen

Toetsen

4H01 TW1, TV 1 t/m 3 en vaardigheden en begrippen + Feniks H1 t/m 3

Moment: TW1 Weegfactor: 10
Tijdsduur: 60 Leerstof:
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Toets
Herkansing: Ja
Eindtermen: A, B

4H02 TW2, TV4,5,6 KA's, vaardigheden en begrippen+ Feniks H4.4, 5,6, 6.1

Moment: TW2 Weegfactor: 15
Tijdsduur: 60 Leerstof:
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Toets
Herkansing: Ja
Eindtermen: A, B

4H03 TW3, TV5 t/ 8+ KA's, vaardigheden en begrippen en context 1 + Feniks hst 5.3 & 5.4 + hst 6, hst 7 + 8

Moment: TW3 Weegfactor: 15
Tijdsduur: 60 Leerstof:
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Toets
Herkansing: Ja
Eindtermen: A, B, C

5H01 P1, TV 8 en context 1 +KA's, vaardigheden en begrippen TV 8 + Feniks H8

Moment: P1 CTM Weegfactor: 10
Tijdsduur: 50 Leerstof:
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Toets
Herkansing: Ja
Eindtermen: Domein A, B, C

5H02 TW1, TV8 + 9 en context 1 (Britse Rijk) + context 2 (1e gedeelte (Duitsland t/m 1945)) + KA's, vaardigheden en begrippen

Moment: TW1 Weegfactor: 15
Tijdsduur: 60 Leerstof:
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Toets
Herkansing: Ja
Eindtermen: Domein A, B, C, D

5H03 P2, TV 9, 10 en context 2 (Duitsland in Europa 1918 - 1991) KA's en vaardigheden en begrippen

Moment: P2 CTM Weegfactor: 15
Tijdsduur: 50 Leerstof:
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Toets
Herkansing: Ja
Eindtermen: Domein A, B, C

5H04 TW2, TV 9, 10 en context 2,3 en Begrippen en KA's TV 5 t/m 10

Moment: TW2 Weegfactor: 20
Tijdsduur: 80 Leerstof:
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Toets
Herkansing: Ja
Eindtermen: Domein A, B, C, D, E

Herkansing

Programma van toetsing en afsluiting

Studie:5 HAVO

Vak:aardrijkskunde

Inleiding

Schoolexamens

Handelingsdelen

Toetsen

4H01 TW1, H1 wereld wereldbeeld

Moment: TW1 Weegfactor: 8
Tijdsduur: 60 Leerstof:
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Toets
Herkansing: Ja
Eindtermen: Domein B

4H02 TW2, H2 aarde klimaat en landschap

Moment: TW2 Weegfactor: 8
Tijdsduur: 60 Leerstof:
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Toets
Herkansing: Ja
Eindtermen: Domein C

4H03 TW3, H3 stedelijke geb en H4 wateroverlast

Moment: TW3 Weegfactor: 8
Tijdsduur: 60 Leerstof:
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Toets
Herkansing: Ja
Eindtermen: Domein E

5H01 P1, H6

Moment: P1 Weegfactor: 13
Tijdsduur: 50 Leerstof:
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Toets
Herkansing: Ja
Eindtermen: Domein B

5H02 TW1, H1 en 4

Moment: TW1 Weegfactor: 25
Tijdsduur: 100 Leerstof:
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Toets
Herkansing: Ja
Eindtermen: Domein B, C, E

5H03 P2, H3

Moment: P2 Weegfactor: 13
Tijdsduur: 50 Leerstof:
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Toets
Herkansing: Ja
Eindtermen: Domein C

5H04 TW2, H2 en 5

Moment: TW2 Weegfactor: 25
Tijdsduur: 100 Leerstof:
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Toets
Herkansing: Ja
Eindtermen: Domein C, D

Herkansing

Programma van toetsing en afsluiting

Studie:5 HAVO

Vak:maatschappijwetenschappen

Inleiding

Schoolexamens

Handelingsdelen

Toetsen

4H01 TW3, Seneca H1 t/m H5

Moment: TW3 Weegfactor: 30
Tijdsduur: 60 Leerstof:
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Toets
Herkansing: Ja
Eindtermen: Domein A, B, C, D

5H01 TW1, vraagstukken - Seneca t/m H7

Moment: TW1 Weegfactor: 30
Tijdsduur: 60 Leerstof: Seneca t/m H7 CE
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Toets
Herkansing: Ja
Eindtermen: A, B, C1 t/m C4, D1 t/m D3, E1, E2

5H02 P2, PO (analyse van actualiteit)

Moment: voor 20-01-2024 Weegfactor: 10
Tijdsduur: Leerstof: SE
Wijze van toetsing: Verslag
Type toets: Praktische opdracht
Herkansing: Nee
Eindtermen: A, F, E3, E4

5H03 TW2, vraagstukken - Seneca t/m H9

Moment: TW2 Weegfactor: 30
Tijdsduur: 80 Leerstof: Seneca t/m H9 CE
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Toets
Herkansing: Ja
Eindtermen: A, B, C, D, E1, E2

Herkansing

Programma van toetsing en afsluiting

Studie:5 HAVO

Vak: economie

Inleiding

Schoolexamens

Handelingsdelen

Toetsen

4H01 TW2, delen JO & Vra

Moment: TW2 Weegfactor: 15
Tijdsduur: 80 Leerstof: SE
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Toets
Herkansing: Ja
Eindtermen: A, D, E, F, G, H

4H02 TW3, delen Vra & WenW & keuzeonderwerp

Moment: TW3 Weegfactor: 10
Tijdsduur: 60 Leerstof: SE en CE
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Toets
Herkansing: Ja
Eindtermen: A, B, C, D, G, H en keuzeonderwerp

5H01 P1, delen JO & WenW

Moment: CTM Weegfactor: 15
Tijdsduur: 50 Leerstof: SE en CE
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Toets
Herkansing: Ja
Eindtermen: A, E, F, G, H, keuzeonderwerp

5H02 TW1, delen MaO & Vra

Moment: TW1 Weegfactor: 20
Tijdsduur: 80 Leerstof: CE
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Toets
Herkansing: Ja
Eindtermen: A, D, F, G, H

5H03 P2, delen VenU & MaO

Moment: CTM Weegfactor: 15
Tijdsduur: 50 Leerstof: CE
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Toets
Herkansing: Ja
Eindtermen: A, D, F, H, I

5H04 TW2, delen VenU & Eur & overige CE stof

Moment: TW2 Weegfactor: 25
Tijdsduur: 100 Leerstof: CE
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Toets
Herkansing: Ja
Eindtermen: A, E, F, H, I (en overige domeinen CE stof)

Herkansing

Programma van toetsing en afsluiting

Studie:5 HAVO

Vak:bedrijfseconomie

Inleiding

Schoolexamens

Handelingsdelen

Toetsen

4H01 TW1, financiële zelfredzaamheid

Moment:	TW1	Weegfactor: 12
Tijdsduur:	80	Leerstof:
Wijze van toetsing:	Schriftelijk	
Type toets:	Toets	
Herkansing:	Ja	
Eindtermen:	A, B	

4H02 TW2, bedrijf starten, balans

Moment:	TW2	Weegfactor: 12
Tijdsduur:	80	Leerstof:
Wijze van toetsing:	Schriftelijk	
Type toets:	Toets	
Herkansing:	Ja	
Eindtermen:	A, F	

4H03 TW3, marktverovering, bedrijf starten

Moment:	TW3	Weegfactor: 12
Tijdsduur:	80	Leerstof:
Wijze van toetsing:	Schriftelijk	
Type toets:	Toets	
Herkansing:	Ja	
Eindtermen:	B, E	

5H01 P1, herhaling bedrijf starten, marktverovering, OHZ

Moment:	CTM	Weegfactor: 10
Tijdsduur:	50	Leerstof: Zie omschrijving. CE
Wijze van toetsing:	Schriftelijk	
Type toets:	Toets	
Herkansing:	Ja	
Eindtermen:	A, B, H	

5H02 TW1, financiering en verslaggeving, resultaat en investeren

Moment:	TW1	Weegfactor: 20
Tijdsduur:	80	Leerstof: Zie omschrijving. SE/CE
Wijze van toetsing:	Schriftelijk	
Type toets:	Toets	
Herkansing:	Ja	
Eindtermen:	D, E, F	

5H03 P2, financiële zelfredzaamheid + financiering en verslaggeving

Moment:	CTM	Weegfactor: 14
Tijdsduur:	100	Leerstof: SE en CE
Wijze van toetsing:	Schriftelijk	
Type toets:	Toets	
Herkansing:	Ja	
Eindtermen:	D, F, G	

5H04 TW2, dienstonderneming, onderneem hetzelf, pers.beleid, financiering en resultaat

Moment:	TW2	Weegfactor: 20
Tijdsduur:	120	Leerstof: CE
Wijze van toetsing:	Schriftelijk	
Type toets:	Toets	
Herkansing:	Ja	
Eindtermen:	B, C, D, G	

Herkansing

Programma van toetsing en afsluiting

Studie:5 HAVO

Vak:wiskunde A

Inleiding

Schoolexamens

Handelingsdelen

Toetsen

4H01 TW3, Deel 1 en 2, H1 t/m 6 en keuzeonderwerp

Moment:	TW3	Weegfactor:	20
Tijdsduur:	80	Leerstof:	H4: SE en H1+H2+H3+h%+H6; CE
Wijze van toetsing:	Schriftelijk		
Type toets:	Toets		
Herkansing:	Ja		
Eindtermen:	A,B,C4,E3,E4,E5		

5H01 TW1, Deel 1+2+3, H1 t/m 9

Moment:	TW1	Weegfactor:	40
Tijdsduur:	120	Leerstof:	H1+H2+H3+H5+H6+H7+H9; CE
Wijze van toetsing:	Schriftelijk		
Type toets:	Toets		
Herkansing:	Ja		
Eindtermen:	A,B,C4,C5,D,E3,E4		

5H02 TW2, Deel 1+2+3, H1 t/m 11

Moment:	TW2	Weegfactor:	40
Tijdsduur:	120	Leerstof:	H1+H2+H3+H5+H6+H7+H9+H10+H11: CE
Wijze van toetsing:	Schriftelijk		
Type toets:	Toets		
Herkansing:	Ja		
Eindtermen:	A,B,C,D,E		

Herkansing

Programma van toetsing en afsluiting

Studie:5 HAVO

Vak:wiskunde B

Inleiding

Schoolexamens

Handelingsdelen

Toetsen

4H01	TW3, Deel 1 H1 t/m 4 en deel 2 H5 t/m 7	
Moment:	TW3	Weegfactor: 20
Tijdsduur:	80	Leerstof: H1 t/m H7; CE
Wijze van toetsing:	Schriftelijk	
Type toets:	Toets	
Herkansing:	Ja	
Eindtermen:	A,B1,B2,B3,C,D1,D2	

5H01	TW1, H8 en9	
Moment:	TW1	Weegfactor: 40
Tijdsduur:	120	Leerstof: H8+H9; CE
Wijze van toetsing:	Schriftelijk	
Type toets:	Toets	
Herkansing:	Ja	
Eindtermen:	A2,A3,B,C,D2	

5H02	TW2, H1 t/m H11	
Moment:	TW2	Weegfactor: 40
Tijdsduur:	120	Leerstof: H1 t/m H11; CE
Wijze van toetsing:	Schriftelijk	
Type toets:	Toets	
Herkansing:	Ja	
Eindtermen:	A,B,C,D	

Herkansing

Programma van toetsing en afsluiting

Studie:5 HAVO

Vak:biologie

Inleiding

Schoolexamens

Handelingsdelen

Toetsen

4H01	TW1, H1 en 2	
Moment:	TW1	Weegfactor: 10
Tijdsduur:	60	Leerstof:
Wijze van toetsing:	Schriftelijk	
Type toets:	Toets	
Herkansing:	Ja	
Eindtermen:	D2, D4 - F2	

4H02	TW2, H3, 4 en 7	
Moment:	TW2	Weegfactor: 10
Tijdsduur:	60	Leerstof:
Wijze van toetsing:	Schriftelijk	
Type toets:	Toets	
Herkansing:	Ja	
Eindtermen:	A, B1, B2, B4, C1, D1, D3	

4H03	P3, po veldwerk	
Moment:	veldwerkdag	Weegfactor: 10
Tijdsduur:		Leerstof:
Wijze van toetsing:		
Type toets:	Praktische opdracht	
Herkansing:	Nee	
Eindtermen:	A	

4H04	TW3, H3,5, 6, 7 en 8	
Moment:	TW3	Weegfactor: 10
Tijdsduur:	60	Leerstof:
Wijze van toetsing:	Schriftelijk	
Type toets:	Toets	
Herkansing:	Ja	
Eindtermen:	A, B1, B2, B3, B4, B5, B8, C1, C2, C3, D1, D2, D3, D4, F3	

5H01	P1, H2,7,8 en 9	
Moment:	P1	Weegfactor: 8
Tijdsduur:	50	Leerstof:
Wijze van toetsing:	Schriftelijk	
Type toets:	Toets	
Herkansing:	Ja	
Eindtermen:	A - B8 - C3 - D4 - E4 - F3	

5H02	TW1, H3, 7 t/m 11	
Moment:	TW1	Weegfactor: 13
Tijdsduur:	60	Leerstof:
Wijze van toetsing:	Schriftelijk	
Type toets:	Toets	
Herkansing:	Ja	
Eindtermen:	A - B1, B2, B4, B8 - D4 - E4 - F1, F2	

5H03	P2, PO dierentuin	
Moment:	dierentuindag	Weegfactor: 8
Tijdsduur:		Leerstof:
Wijze van toetsing:		
Type toets:	Praktische opdracht	
Herkansing:	Nee	
Eindtermen:	A	

Programma van toetsing en afsluiting

Studie:5 HAVO

Vak:biologie

5H04	P2, H5,6,7,12 en 13	
Moment:	P2	Weegfactor: 13
Tijdsduur:	50	Leerstof:
Wijze van toetsing:	Schriftelijk	
Type toets:	Toets	
Herkansing:	Ja	
Eindtermen:	A - B3, B4, B5 - C1, C2	

5H05	TW2, alle stof 4 en 5 Havo	
Moment:	TW2	Weegfactor: 18
Tijdsduur:	120	Leerstof:
Wijze van toetsing:	Schriftelijk	
Type toets:	Toets	
Herkansing:	Ja	
Eindtermen:	A, B, C, D, E, F	

Herkansing

Programma van toetsing en afsluiting

Studie:5 HAVO

Vak:natuurkunde

Inleiding

Schoolexamens

Handelingsdelen

Toetsen

4H01 TW1, H1 + H6 + technische automatisering

Moment:	TW1	Weegfactor:	10
Tijdsduur:	60	Leerstof:	H1 + H6 + kernkatern technische automatisering (SE/CE)
Wijze van toetsing:	Schriftelijk		
Type toets:	Toets		
Herkansing:	Nee		
Eindtermen:	A, B2, G1, G2		

4H02 P123, Ontwerp opdracht

Moment:	P123	Weegfactor:	5
Tijdsduur:		Leerstof:	SE + schooleigen
Wijze van toetsing:			
Type toets:			
Herkansing:	Nee		
Eindtermen:	A, I1,I2, I3		

4H03 P3, PO mechanica

Moment:	P3	Weegfactor:	10
Tijdsduur:		Leerstof:	H2, H4 en H6 (SE + schooleigen)
Wijze van toetsing:			
Type toets:	Praktische opdracht		
Herkansing:	Nee		
Eindtermen:	A1 t/m A15, I1, I2 en I3		

5H01 P1: H3 + optica

Moment:	P1	Weegfactor:	10
Tijdsduur:	50	Leerstof:	H3 + keuzekatern optica
Wijze van toetsing:	Schriftelijk		
Type toets:	Toets		
Herkansing:	Ja		
Eindtermen:	Domein A, B3, D		

5H02 TW1, H1, H5, H6, H7, H10

Moment:	TW1	Weegfactor:	30
Tijdsduur:	80	Leerstof:	H1, H5, H6, H7 en H10 (SE/CE)
Wijze van toetsing:	Schriftelijk		
Type toets:	Toets		
Herkansing:	Ja		
Eindtermen:	Domein A, B12, G1		

5H03 TW2, H2, H4, H6, H8, H9, H10

Moment:	TW2	Weegfactor:	35
Tijdsduur:	80	Leerstof:	H2, H4, H6, H8, H9, H10 SE/CE
Wijze van toetsing:	Schriftelijk		
Type toets:	Toets		
Herkansing:	Ja		
Eindtermen:	Domein A, C1, C2 en E1		

Herkansing

Programma van toetsing en afsluiting

Studie:5 HAVO

Vak:lichamelijke opvoeding

Inleiding

Schoolexamens

Handelingsdelen

Toetsen

5H01	P2, Bewegen & Gezondheid	
Moment:	P2	Weegfactor: 0
Tijdsduur:		Leerstof:
Wijze van toetsing:	Praktijktoets	
Type toets:	Praktische opdracht	
Herkansing:	Nee	
Eindtermen:	B, D	

HO	HO Eindbeoordeling	
Moment:		Weegfactor: 0
Tijdsduur:		Leerstof:
Wijze van toetsing:		
Type toets:	Handelingsdeel	
Herkansing:	Nee	
Eindtermen:		

Herkansing

Programma van toetsing en afsluiting

Studie:5 HAVO

Vak:scheikunde

Inleiding

Schoolexamens

Handelingsdelen

Toetsen

4H01	TW1, Stoffen, bouwstenen stoffen en chemisch rekenen	
Moment:	TW1	Weegfactor: 10
Tijdsduur:	80	Leerstof: Chemie Overal 4 havo: H1, H2, 3.4, 4.4 en 7.3
Wijze van toetsing:	Schriftelijk	
Type toets:	Toets	
Herkansing:	Ja	
Eindtermen:	B1, B2, C2	

4H02	TW2, H4 + H6	
Moment:	TW2	Weegfactor: 10
Tijdsduur:	60	Leerstof:
Wijze van toetsing:	Schriftelijk	
Type toets:	Toets	
Herkansing:	Ja	
Eindtermen:	A10, A12, B1, B2, B3, C1, C2, C4, C8, E1, F3, G1	

4H03	P3, PO Zouten	
Moment:	voor 14-04-2023	Weegfactor: 10
Tijdsduur:	-	Leerstof: Inhoud en beoordeling van het PO wordt voor aanvang PO op Magister gezet.
Wijze van toetsing:	Schriftelijk en Presentatie	
Type toets:	Praktische opdracht	
Herkansing:	Nee	
Eindtermen:	A1, A2, A3, A5, A8, A10, B1, B3, C1, D2	

4H04	TW3, H3, H5 en H7	
Moment:	TW3	Weegfactor: 15
Tijdsduur:	100	Leerstof: Chemie Overal 4 havo: H3, H5 en H7
Wijze van toetsing:	Schriftelijk	
Type toets:	Toets	
Herkansing:	Ja	
Eindtermen:	A8, A10, A12, B1 t/m 5, C1 t/m 4, C6, C8, D1, E1, F3, G1	

5H01	P1/P2, PO Onderzoek	
Moment:	voor 5-04-2024	Weegfactor: 10
Tijdsduur:		Leerstof: Inhoud en beoordeling van het PO wordt voor aanvang PO op Magister gezet.
Wijze van toetsing:	Schriftelijk en Presentatie	
Type toets:	Praktische opdracht	
Herkansing:	Nee	
Eindtermen:	A1, A2, A5 t/m A15, D2, D4	

5H02	TW1, Zouten en zuur-base	
Moment:	TW1	Weegfactor: 15
Tijdsduur:	100	Leerstof: Chemie Overal 4 havo: H5 en H7 Chemie Overal 5 havo: H8
Wijze van toetsing:	Schriftelijk	
Type toets:	Toets	
Herkansing:	Ja	
Eindtermen:	A8, A10, A12, B1 t/m 5, C1 t/m 4, C6, C7, C8, D1, E1, E2, F1, F3, G1, G2	

5H03	P2, Koolstofchemie, polymeren en chemie van het leven	
Moment:	P2 CTM	Weegfactor: 15
Tijdsduur:	100	Leerstof: Chemie Overal 4 havo: H6 Chemie Overal 5 havo: H11 en H12
Wijze van toetsing:	Schriftelijk	
Type toets:	Toets	
Herkansing:	Ja	
Eindtermen:	A10, B1, B4, B5, C1, C3, C6, C7, C8, D3, E1, E2, F1, F3, G1, G2	

Programma van toetsing en afsluiting

Studie:5 HAVO

Vak:scheikunde

5H04 TW2, Redox, reactiewarmte en groene chemie

Moment: TW2 Weegfactor: 15

Tijdsduur: 120

Leerstof: Chemie Overal 5 havo: H9, H10 en H13

Wijze van toetsing: Schriftelijk

Type toets: Toets

Herkansing: Ja

Eindtermen: A8, A10, A12, B1 t/m 5, C1 t/m 8, D1, E1 t/m 3, F1 t/m 5, G1 t/m 5

Herkansing

Programma van toetsing en afsluiting

Studie:5 HAVO

Vak:informatica

Inleiding

Schoolexamens

Handelingsdelen

Toetsen

4H01 P1, PO Project PC-Advies

Moment: voor eind P1 Weegfactor: 10
Tijdsduur: Leerstof:
Wijze van toetsing: Verslag
Type toets: Praktische opdracht
Herkansing: Nee
Eindtermen: A1, A2, A3, A4, A5, A6, A7

4H02 TW1, Basis Informatica, Geschiedenis van de ICT, Informatieve Verwerkingsystemen, Elementaire bewerkingen

Moment: TW1 Weegfactor: 10
Tijdsduur: 60 Leerstof:
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Toets
Herkansing: Ja
Eindtermen: A1, A2, A3, A4, A5, A6, A7, A12

4H03 TW2, praktische deel Voorbereiding op programmeren, Schematechnieken, Analyseren van problemen

Moment: TW2 Weegfactor: 6
Tijdsduur: 100 Leerstof:
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Toets
Herkansing: Nee
Eindtermen: A1, A2, A5, A6, A7, A8, B1, B2, B3, B4, C1, C2, D1, D2, G3

4H04 TW2, theoretische deel

Moment: Weegfactor: 4
Tijdsduur: Leerstof:
Wijze van toetsing:
Type toets:
Herkansing: Nee
Eindtermen:

4H05 P2, programmeren

Moment: voor eind P2 Weegfactor: 5
Tijdsduur: Leerstof:
Wijze van toetsing: Verslag
Type toets: Praktische opdracht
Herkansing: Nee
Eindtermen: A1, A2, A5, A6, A7, A8, B1, B2, B3, B4, C1, C2, D1, D2, G3

4H06 P3, PO Website bouwen met HTML/CSS

Moment: voor eind P3 Weegfactor: 5
Tijdsduur: Leerstof:
Wijze van toetsing: Verslag
Type toets: Praktische opdracht
Herkansing: Nee
Eindtermen: A1, A5, A6, A8, A12, D1, D2, E1, E2, F1, F3, F4, O3, P1, P2, R2

5H01 TW1, Ontwerpen databases

Moment: okt./nov. Weegfactor: 10
Tijdsduur: 50 Leerstof:
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Toets
Herkansing: Ja
Eindtermen: A1, A2, A5, A6, A7, A8, A9, C4, C5, D1, D2, H1, H2, H3, I1,

Programma van toetsing en afsluiting

Studie:5 HAVO

Vak:bewegen, sport en maatschappij

Inleiding

Schoolexamens

Handelingsdelen

Toetsen

4H01 P1, PO Softbal

Moment: P1 Weegfactor: 7
Tijdsduur: Leerstof:
Wijze van toetsing:
Type toets: Praktische opdracht
Herkansing: Nee
Eindtermen: A, B4

4H02 TW1, theorie softbal, warming up en trainingsleer

Moment: TW1 Weegfactor: 8
Tijdsduur: 60 Leerstof:
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Toets
Herkansing: Ja
Eindtermen: B, C, D

4H03 P2, montferlandrun + verslag trainingsleer

Moment: P2 Weegfactor: 10
Tijdsduur: Leerstof:
Wijze van toetsing: Diverse
Type toets: Praktische opdracht
Herkansing: Nee
Eindtermen: A, B4, D2

4H04 P2, PO Volleybal

Moment: P2 Weegfactor: 7
Tijdsduur: Leerstof:
Wijze van toetsing:
Type toets: Praktische opdracht
Herkansing: Nee
Eindtermen: A, B1

4H05 TW2, Volleybal, voeding, EHBSO, lesgeven

Moment: TW2 Weegfactor: 10
Tijdsduur: 60 Leerstof:
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Toets
Herkansing: Ja
Eindtermen: B, C, D

4H06 P3, PO Flagfootball

Moment: P3 Weegfactor: 4
Tijdsduur: Leerstof:
Wijze van toetsing:
Type toets: Praktische opdracht
Herkansing: Nee
Eindtermen: A, B1, D2

4H07 P3, atletiek

Moment: Weegfactor: 4
Tijdsduur: Leerstof:
Wijze van toetsing:
Type toets:
Herkansing: Nee
Eindtermen:

Programma van toetsing en afsluiting

Studie:5 HAVO

Vak:bewegen, sport en maatschappij

4H08 P3, Organisatie diverse activiteiten
Moment: Weegfactor: 10
Tijdsduur: Leerstof:
Wijze van toetsing:
Type toets:
Herkansing: Nee
Eindtermen:

5H01 P1, PO bewegen op muziek, basketbal

Moment: P1 Weegfactor: 8
Tijdsduur: Leerstof:
Wijze van toetsing:
Type toets: Praktische opdracht
Herkansing: Nee
Eindtermen: A, B3

5H02 TW1, anatomie en bewegen & gezondheid + theorie lesgeven

Moment: TW1 Weegfactor: 7
Tijdsduur: 60 Leerstof:
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Toets
Herkansing: Ja
Eindtermen: B, C, D

5H03 P2, PO bewegen en gezondheid + verslag

Moment: P2 Weegfactor: 10
Tijdsduur: Leerstof:
Wijze van toetsing: Diverse
Type toets: Praktische opdracht
Herkansing: Nee
Eindtermen: D1, D2

5H04 P2, lesgeven, topsport, maatschappij en AED

Moment: P2 Weegfactor: 12
Tijdsduur: Leerstof:
Wijze van toetsing:
Type toets: Praktische opdracht
Herkansing: Nee
Eindtermen: A, B5, C1, C2, C3, D3, E

5H05 TW2, Mondeling

Moment: TW2 Weegfactor: 10
Tijdsduur: 20 min Leerstof:
Wijze van toetsing: Mondeling
Type toets: Toets
Herkansing: Nee
Eindtermen: A, C, D, E

Herkansing

Programma van toetsing en afsluiting

Studie:5 HAVO

Vak:muziek

Inleiding

Schoolexamens

Handelingsdelen

Toetsen

4H01 P1, PO1 musiceeropdracht

Moment: einde P1 Weegfactor: 2
Tijdsduur: Leerstof:
Wijze van toetsing: Presentatie
Type toets: Praktische opdracht
Herkansing: Nee
Eindtermen: B

4H02 TW1, middeleeuwen en renaissance, theorie en solfège

Moment: TW1 Weegfactor: 5
Tijdsduur: 80 Leerstof:
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Toets
Herkansing: Ja
Eindtermen: A

4H03 P2, PO2 musiceren klassiek

Moment: P2, id les Weegfactor: 3
Tijdsduur: Leerstof:
Wijze van toetsing: Presentatie
Type toets: Praktische opdracht
Herkansing: Nee
Eindtermen: A, B

4H04 P2, PO3 componeren

Moment: P2, id les Weegfactor: 2
Tijdsduur: Leerstof:
Wijze van toetsing: Product
Type toets: Praktische opdracht
Herkansing: Nee
Eindtermen: B

4H05 TW2, barok en classicisme, theorie en solfège

Moment: TW2 Weegfactor: 8
Tijdsduur: 80 Leerstof:
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Toets
Herkansing: Ja
Eindtermen: A

4H06 P3, PO4 zingen

Moment: P3, id les Weegfactor: 4
Tijdsduur: Leerstof:
Wijze van toetsing: Presentatie
Type toets: Praktische opdracht
Herkansing: Nee
Eindtermen: B

4H07 P3, PO5 musiceren Pop

Moment: P3, id les Weegfactor: 6
Tijdsduur: Leerstof:
Wijze van toetsing: Presentatie
Type toets: Praktische opdracht
Herkansing: Nee
Eindtermen: B

Programma van toetsing en afsluiting

Studie:5 HAVO

Vak:muziek

4H08 TW3, romantiek, luistervaardigheid, theorie en solfege
Moment: TW3 Weegfactor: 10
Tijdsduur: 80 Leerstof:
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Toets
Herkansing: Ja
Eindtermen: A

5H01 P1, popmuziek/Jazz Alg. Muziekleer Solfège
Moment: periode 1 Weegfactor: 10
Tijdsduur: 100 Leerstof:
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Toets
Herkansing: Nee
Eindtermen: A 1 2 3 C

5H02 Toets romantiek Alg. Muziekleer Solfège
Moment: periode 2 Weegfactor: 10
Tijdsduur: 100 Leerstof:
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Toets
Herkansing: Nee
Eindtermen: A1 2 3

5H03 Moderne klassieke muziek Alg. muziekleer / Syllabus Solfège
Moment: Periode 2 Weegfactor: 10
Tijdsduur: 100 Leerstof:
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Toets
Herkansing: Ja
Eindtermen: A 1 2 3

5H04 Musiceren (incl. Slotconcert)
Moment: maart Weegfactor: 20
Tijdsduur: Leerstof:
Wijze van toetsing:
Type toets: Praktische opdracht
Herkansing: Nee
Eindtermen: B 1

5H05 PO werkstuk en componeren
Moment: Periode 2 Weegfactor: 10
Tijdsduur: Leerstof:
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Praktische opdracht
Herkansing: Nee
Eindtermen: A 2 3 B 2

Herkansing

Programma van toetsing en afsluiting

Studie:5 HAVO

Vak:tekenen

Inleiding

Schoolexamens

Handelingsdelen

Toetsen

4H01 P2, Thema 2: Ideëel affiche

Moment: TW 1 Weegfactor: 10
Tijdsduur: Leerstof:
Wijze van toetsing: Praktijktoets
Type toets: Praktische opdracht
Herkansing: Nee
Eindtermen: Domein A

4H02 P3, Thema 3: Mensbeelden/portret van de filosoof

Moment: week 13 Weegfactor: 10
Tijdsduur: Leerstof:
Wijze van toetsing: Praktijktoets
Type toets: Praktische opdracht
Herkansing: Nee
Eindtermen: Domein A2, B

5H01 TW1, Kunstbeschouwing en geschiedenis 1750-1945

Moment: TW1 Weegfactor: 8
Tijdsduur: 80 Leerstof:
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Toets
Herkansing: Ja
Eindtermen: Domein A

5H02 P1, Thema 1

Moment: P1 Weegfactor: 20
Tijdsduur: Leerstof:
Wijze van toetsing:
Type toets: Praktische opdracht
Herkansing: Nee
Eindtermen: Domein B

5H03 TW2, Kunstbeschouwing en-kunstgeschiedenis. Nadruk op 1945-heden en Renaissance

Moment: TW2 Weegfactor: 10
Tijdsduur: 80 Leerstof:
Wijze van toetsing: Schriftelijk
Type toets: Toets
Herkansing: Ja
Eindtermen: Domein A

5H04 P3, Thema 2

Moment: P3 Weegfactor: 25
Tijdsduur: Leerstof:
Wijze van toetsing:
Type toets: Praktische opdracht
Herkansing: Nee
Eindtermen: Domein B en C

Herkansing

Programma van toetsing en afsluiting

Studie:5 HAVO

Vak:Natuur, Leven en Technologie

Inleiding

Schoolexamens

Handelingsdelen

Het vak natuur, leven en technologie in vwo 5 kent geen handelingsdelen.

Toetsen

4H01	P1, PO Module 1	
Moment:	P1, id les	Weegfactor: 5
Tijdsduur:		Leerstof: De leerstof voor deze opdracht bestaat uit het boekje "Module 1" en de opdrachten in de les.
Wijze van toetsing:		
Type toets:	Praktische opdracht	
Herkansing:	Nee	
Eindtermen:	De samenstelling van de modules voldoen aan het VWO eindexamen programma	

4H02	P1, Toets Module 1	
Moment:	P1, id les	Weegfactor: 5
Tijdsduur:	50	Leerstof: De leerstof voor deze opdracht bestaat uit het boekje "Module 1" en de opdrachten in de les.
Wijze van toetsing:	Schriftelijk	
Type toets:	Toets	
Herkansing:	Nee	
Eindtermen:		

4H03	P12, PO Module 2	
Moment:	P12, id les	Weegfactor: 5
Tijdsduur:		Leerstof: De leerstof voor deze opdracht bestaat uit het boekje "Module 2" en de opdrachten in de les.
Wijze van toetsing:		
Type toets:	Praktische opdracht	
Herkansing:	Nee	
Eindtermen:		

4H04	P12, Toets Module 2	
Moment:	P12, id les	Weegfactor: 5
Tijdsduur:	50	Leerstof: De leerstof voor deze opdracht bestaat uit het boekje "Module 2" en de opdrachten in de les.
Wijze van toetsing:	Schriftelijk	
Type toets:	Toets	
Herkansing:	Nee	
Eindtermen:		

4H05	P2, PO Module 3	
Moment:	P2, id les	Weegfactor: 5
Tijdsduur:		Leerstof: De leerstof voor deze opdracht bestaat uit het boekje "Module 3" en de opdrachten in de les.
Wijze van toetsing:		
Type toets:	Praktische opdracht	
Herkansing:	Nee	
Eindtermen:		

4H06	P2, Toets Module 3	
Moment:	P2, id les	Weegfactor: 5
Tijdsduur:	50	Leerstof: De leerstof voor deze opdracht bestaat uit het boekje "Module 3" en de opdrachten in de les.
Wijze van toetsing:	Schriftelijk	
Type toets:	Toets	
Herkansing:	Nee	
Eindtermen:		

4H07	P3, PO Module 4	
Moment:	P3, id les	Weegfactor: 5
Tijdsduur:		Leerstof: De leerstof voor deze opdracht bestaat uit het boekje "Module 4" en de opdrachten in de les.
Wijze van toetsing:		
Type toets:	Praktische opdracht	
Herkansing:	Nee	
Eindtermen:		

Programma van toetsing en afsluiting

Studie:5 HAVO

Vak:Natuur, Leven en Technologie

4H08 P3, Toets Module 4

Moment:	P3, id les	Weegfactor:	5
Tijdsduur:	50	Leerstof:	De leerstof voor deze opdracht bestaat uit het boekje "Module 4" en de opdrachten in de les.
Wijze van toetsing:	Schriftelijk		
Type toets:	Praktische opdracht		
Herkansing:	Nee		
Eindtermen:			

Gem SE 4H Gem SE

Moment:		Weegfactor:	0
Tijdsduur:		Leerstof:	
Wijze van toetsing:			
Type toets:			
Herkansing:	Nee		
Eindtermen:			

5H01 Jaargemiddelde Havo 4

Moment:		Weegfactor:	1
Tijdsduur:		Leerstof:	
Wijze van toetsing:			
Type toets:			
Herkansing:	Nee		
Eindtermen:			

5H02 Examentoets "Module 1"

Moment:	In periode 1	Weegfactor:	1
Tijdsduur:	n.v.t.	Leerstof:	De leerstof voor dit onderdeel van het schoolexamen bestaat uit module 1.
Wijze van toetsing:	Schriftelijk		
Type toets:	Toets		
Herkansing:	Nee		
Eindtermen:			

5H03 PO "Module 1"

Moment:	In periode 1	Weegfactor:	1
Tijdsduur:	N.v.t.	Leerstof:	De leerstof voor deze praktische opdracht bestaat uit module 1.
Wijze van toetsing:	Praktijktoets		
Type toets:	Praktische opdracht		
Herkansing:	Nee		
Eindtermen:			

5H04 Examentoets "Module 2"

Moment:	In periode 2	Weegfactor:	1
Tijdsduur:	N.v.t.	Leerstof:	De leerstof voor dit onderdeel van het schoolexamen bestaat uit module 2.
Wijze van toetsing:	Schriftelijk		
Type toets:	Toets		
Herkansing:	Nee		
Eindtermen:			

5H05 PO "Module 2"

Moment:	In periode 2	Weegfactor:	1
Tijdsduur:	N.v.t.	Leerstof:	De leerstof voor deze praktische opdracht bestaat uit module 2.
Wijze van toetsing:	Praktijktoets		
Type toets:	Praktische opdracht		
Herkansing:	Nee		
Eindtermen:			

5H06 Examentoets "Module 3"

Moment:	In periode 3	Weegfactor:	1
Tijdsduur:	N.v.t.	Leerstof:	De leerstof voor dit onderdeel van het schoolexamen bestaat uit module 3.
Wijze van toetsing:	Schriftelijk		
Type toets:	Toets		
Herkansing:	Nee		
Eindtermen:			

Programma van toetsing en afsluiting

Studie:5 HAVO

Vak:Natuur, Leven en Technologie

5H07

PO "Module 3"

Moment: In periode 3
Tijdsduur: N.v.t.
Wijze van toetsing: Praktijktoets
Type toets: Praktische opdracht
Herkansing: Nee
Eindtermen:

Weegfactor: 1

Leerstof:

De leerstof voor deze praktische opdracht bestaat uit module 3.

Gemi SE

Moment:
Tijdsduur:
Wijze van toetsing:
Type toets:
Herkansing: Nee
Eindtermen:

Weegfactor: 1

Leerstof:

Herkansing

EXAMENPROGRAMMA MODERNE VREEMDE TALEN EN LITERATUUR HAVO/VWO

Het eindexamen

Het eindexamen bestaat uit het centraal examen en het schoolexamen.

Het examenprogramma bestaat uit de volgende domeinen:

Domein A Leesvaardigheid

Domein B Kijk-en luistervaardigheid

Domein C Gespreksvaardigheid

Domein D Schrijfvaardigheid

Domein E Literatuur

Domein F Oriëntatie op studie en beroep.

Het centraal examen

Het centraal examen heeft betrekking op domein A.

De CEVO stelt het aantal en de tijdsduur van de zittingen van het centraal examen vast.

De CEVO maakt een specificatie bekend van de examenstof van het centraal examen, waarbij in elk geval het niveau in termen van het Europees Referentiekader wordt vastgesteld.

Het schoolexamen

Het schoolexamen heeft betrekking op:

de domeinen en subdomeinen waarop het centraal examen geen betrekking heeft; indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: een of meer domeinen of subdomeinen waarop het centraal examen betrekking heeft; indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: andere vakonderdelen, die per kandidaat kunnen verschillen.

De examenstof

Domein A: Leesvaardigheid

1. De kandidaat kan:

- aangeven welke informatie relevant is, gegeven een vaststaande behoefte;
- de hoofdgedachte van een tekst(gedeelte) aangeven;
- de betekenis van belangrijke elementen van een tekst aangeven;
- relaties tussen delen van een tekst aangeven;
- conclusies trekken met betrekking tot intenties, opvattingen en gevoelens van de auteur.

Domein B: Kijk- en luistervaardigheid

2. De kandidaat kan:

- aangeven welke informatie relevant is, gegeven een vaststaande behoefte;
- de hoofdgedachte van een tekst aangeven;
- de betekenis van belangrijke elementen van een tekst aangeven;
- conclusies trekken met betrekking tot intenties, opvattingen en gevoelens van de spreker(s);
- anticiperen op het meest waarschijnlijke vervolg van een gesprek;
- aantekeningen maken als strategie om een tekst aan te pakken.

Domein C: Gespreksvaardigheid

Subdomein C1: Gesprekken voeren

3. De kandidaat kan:

- adequaat reageren in sociale contacten met doeltaalgebruikers;
- informatie vragen en verstrekken;
- uitdrukking geven aan gevoelens;
- zaken of personen beschrijven en standpunten en argumenten verwoorden;
- strategieën toepassen om een gesprek voortgang te doen vinden.

Subdomein C2: Spreken

4. De kandidaat kan verworven informatie adequaat presenteren met het oog op doel en publiek, en daarbij zaken of personen beschrijven en standpunten en argumenten verwoorden.

Domein D: Schrijfvaardigheid

Subdomein D1: Taalvaardigheden

5. De kandidaat kan:

- adequaat reageren in schriftelijke contacten met doeltaalgebruikers;
- informatie vragen en verstrekken;
- verworven informatie adequaat presenteren met het oog op doel en publiek, en daarbij zaken of personen beschrijven en uitdrukking geven aan gevoelens en standpunten verwoorden;
- een verslag schrijven. Voor havo: geldt alleen voor Engelse en Turkse taal en literatuur.

Voor vwo:

geldt niet voor Russische taal en literatuur.

Subdomein D2: Strategische vaardigheden

6. De kandidaat kan met behulp van:

- een tekstverwerkingsprogramma een tekst schrijven;
- (elektronisch) naslagmateriaal teksten opstellen.

Domein E: Literatuur

Subdomein E1: Literaire ontwikkeling

7. De kandidaat kan beargumenteerd verslag uitbrengen van zijn leeservaringen met ten minste drie literaire werken.

Subdomein E2: Literaire begrippen (alleen vwo)

8. De kandidaat kan literaire tekstsoorten herkennen en onderscheiden, en literaire begrippen hanteren in de interpretatie van literaire teksten.

Subdomein E3: Literatuurgeschiedenis (alleen vwo)

9. De kandidaat kan een overzicht geven van de hoofdlijnen van de literatuurgeschiedenis en de gelezen literaire werken plaatsen in dit historisch perspectief.

Domein F: Oriëntatie op studie en beroep

EXAMENPROGRAMMA NEDERLANDSE TAAL EN LITERATUUR HAVO/VWO

Het eindexamen

Het eindexamen bestaat uit het centraal examen en het schoolexamen. Het examenprogramma bestaat uit de volgende domeinen:

Domein A Leesvaardigheid

Domein B Mondelinge taalvaardigheid

Domein C Schrijfvaardigheid

Domein D Argumentatieve vaardigheden

Domein E Literatuur

Domein F Oriëntatie op studie en beroep.

Bij de uitvoering van het examenprogramma worden de referentieniveaus Nederlandse taal in acht genomen, bedoeld in artikel 2, onderdeel c en onderdeel d, van het Besluit referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen

Het centraal examen

Het centraal examen heeft betrekking op domein A en domein D voor zover het analyseren en beoordelen betreft.

Het schoolexamen

Het schoolexamen heeft betrekking op:

- de domeinen en subdomeinen waarop het centraal examen geen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: een of meer domeinen of subdomeinen waarop het centraal examen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: andere vakonderdelen, die per kandidaat kunnen verschillen.

De examenstof

Domein A: Leesvaardigheid

Subdomein A1: Analyseren en interpreteren

1. De kandidaat kan:

- vaststellen tot welke tekstsoort een tekst of tekstgedeelte behoort;
- de hoofdgedachte van een tekst(gedeelte) aangeven;
- relaties tussen delen van een tekst aangeven;
- conclusies trekken met betrekking tot intenties, opvattingen en gevoelens van de auteur;
- standpunten en soorten argumenten herkennen en onderscheiden;
- argumentatieschema's herkennen.

Subdomein A2: Beoordelen

2. De kandidaat kan een betogende tekst of betogend tekstgedeelte op aanvaardbaarheid beoordelen en

in deze tekst drogredenen herkennen.

Subdomein A3: Samenvatten

3. De kandidaat kan teksten en tekstgedeelten beknopt samenvatten.

Domein B: Mondelinge taalvaardigheid

Examenprogramma Nederlandse taal havo/vwo vanaf het CE 2014

4. De kandidaat kan ten behoeve van een voordracht, discussie of debat (ter keuze van de school):

- relevante informatie verzamelen en verwerken;
- deze informatie adequaat presenteren met het oog op doel, publiek en gespreksvorm;
- adequaat reageren op bijdragen van luisteraars of gespreksdeelnemers.

Domein C: Schrijfvaardigheid

5. De kandidaat kan ten behoeve van een gedocumenteerde uiteenzetting, beschouwing en betoog:

- relevante informatie verzamelen en verwerken;
- deze informatie adequaat presenteren met het oog op doel, publiek, tekstsoort en conventies voor geschreven taal;
- concepten van de tekst reviseren op basis van geleverd commentaar.

Domein D: Argumentatieve vaardigheden

6. De kandidaat kan een betoog:

- analyseren;
- beoordelen;
- zelf opzetten en presenteren, schriftelijk en mondeling.

Domein E: Literatuur

Subdomein E1: Literaire ontwikkeling

7. De kandidaat kan beargumenteerd verslag uitbrengen van zijn leeservaringen met een aantal door

hem geselecteerde literaire werken.

* Minimaal aantal: havo 8; vwo 12 waarvan minimaal 3 voor 1880.

* De werken zijn oorspronkelijk geschreven in de Nederlandse taal.

Subdomein E2: Literaire begrippen

8. De kandidaat kan literaire tekstsoorten herkennen en onderscheiden, en literaire begrippen hanteren in

de interpretatie van literaire teksten.

Subdomein E3: Literatuurgeschiedenis

9. De kandidaat kan een overzicht geven van de hoofdlijnen van de literatuurgeschiedenis, en de gelezen

literaire werken plaatsen in dit historisch perspectief.

Domein F: Oriëntatie op studie en beroep

EXAMENPROGRAMMA BIOLOGIE HAVO

Het eindexamen

Het eindexamen bestaat uit het centraal examen en het schoolexamen.

Het examenprogramma bestaat uit de volgende domeinen:

Domein A Vaardigheden

Domein B Zelfregulatie

Domein C Zelforganisatie

Domein D Interactie

Domein E Reproductie

Domein F Evolutie

Het centraal examen

Het centraal examen heeft betrekking op de subdomeinen B2, B3, B4, B5, B8, C1, D4, E4, F1 en F2, in combinatie met de vaardigheden uit domein A.

Het CvE kan bepalen dat het centraal examen ten dele betrekking heeft op andere subdomeinen, mits de subdomeinen van het centraal examen tezamen dezelfde studielast hebben als de in de vorige zin genoemde.

Het CvE stelt het aantal en de tijdsduur van de zittingen van het centraal examen vast.

Het CvE maakt indien nodig een specificatie bekend van de examenstof van het centraal examen.

Het schoolexamen

Het schoolexamen heeft betrekking op domein A en:

- de domeinen en subdomeinen waarop het centraal examen geen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: een of meerdere domeinen of subdomeinen waarop het centraal examen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: andere vakonderdelen die per kandidaat kunnen verschillen.

De examenstof

Domein A: Vaardigheden

Algemene vaardigheden (profieloverstijgend niveau)

Subdomein A1: Informatievaardigheden gebruiken

1 De kandidaat kan doelgericht informatie zoeken, beoordelen, selecteren en verwerken.

Subdomein A2: Communiceren

1 De kandidaat kan adequaat schriftelijk, mondeling en digitaal in het publieke domein communiceren over onderwerpen uit het desbetreffende vakgebied.

Subdomein A3: Reflecteren op leren

2 De kandidaat kan bij het verwerven van vakkennis en vakvaardigheden reflecteren op eigen belangstelling, motivatie en leerproces.

Subdomein A4: Studie en beroep

3 De kandidaat kan aangeven op welke wijze natuurwetenschappelijke kennis in studie en beroep wordt gebruikt en kan mede op basis daarvan zijn belangstelling voor studies en beroepen onder woorden brengen.

Natuurwetenschappelijke, wiskundige en technische vaardigheden (bètaprofielniveau)

Subdomein A5: Onderzoeken

4 De kandidaat kan in contexten instructies voor onderzoek op basis van vraagstellingen uitvoeren en conclusies trekken uit de onderzoeksresultaten. De kandidaat maakt daarbij gebruik van consistente redeneringen en relevante rekenkundige en wiskundige vaardigheden.

Subdomein A6: Ontwerpen

5 De kandidaat kan in contexten op basis van een gesteld probleem een technisch ontwerp voorbereiden, uitvoeren, testen en evalueren en daarbij relevante begrippen, theorie en vaardigheden en valide en consistente redeneringen hanteren.

Subdomein A7: Modelvorming

6 De kandidaat kan in contexten een probleem analyseren, een adequaat model selecteren, en modeluitkomsten genereren en interpreteren. De kandidaat maakt daarbij gebruik van consistente redeneringen en relevante rekenkundige en wiskundige vaardigheden.

Subdomein A8: Natuurwetenschappelijk instrumentarium

7 De kandidaat kan in contexten een voor de natuurwetenschappen relevant instrumentarium hanteren, waar nodig met aandacht voor risico's en veiligheid; daarbij gaat het om instrumenten voor dataverzameling en -bewerking, vaktaal, vakconventies, symbolen, formuletaal en rekenkundige bewerkingen.

Subdomein A9: Waarderen en oordelen

8 De kandidaat kan in contexten een beargumenteerd oordeel geven over een situatie in de natuur of een technische toepassing, en daarin onderscheid maken tussen wetenschappelijke argumenten, normatieve maatschappelijke overwegingen en persoonlijke opvattingen.

Biologie-specifieke vaardigheden

Subdomein A10: Beleven

9 De kandidaat kan in contexten gevoelens en betekenissen expliciteren die worden opgeroepen door het omgaan met de natuur of in de natuur voorkomende objecten en daarbij aandacht schenken aan de gevoelens en betekenissen van anderen.

Subdomein A11: Vorm-functie-denken

10 De kandidaat kan in contexten redeneringen hanteren waarbij van biologische objecten op verschillende organisatieniveaus vanuit een gegeven vorm naar een bijbehorende functie wordt gezocht en andersom.

Subdomein A12: Ecologisch denken

11 De kandidaat kan in contexten op het gebied van duurzaamheid redeneringen hanteren waarbij uitgewerkt wordt wat de gevolgen van interne of externe veranderingen in een levensgemeenschap of ecosysteem zijn.

Subdomein A13: Evolutionair denken

12 De kandidaat kan in contexten redeneringen hanteren waarmee biologische verschijnselen op verschillende organisatieniveaus verklaard worden met behulp van theorie over evolutiemechanismen.

Subdomein A14: Systeemdenken

13 De kandidaat kan in contexten een onderscheid maken tussen verschillende organisatieniveaus, relaties binnen en tussen organisatieniveaus uitwerken en uiteenzetten hoe biologische eenheden op verschillende organisatieniveaus zichzelf in stand houden en ontwikkelen.

Subdomein A15: Contexten

14 De kandidaat kan de in domein A genoemde vaardigheden en de in domeinen B tot en met F genoemde concepten ten minste gebruiken in beroepscontexten en in leefwereldcontexten.

Subdomein A16: Kennisontwikkeling en -toepassing

15 De kandidaat kan in contexten analyseren op welke wijze natuurwetenschappelijke en technologische kennis wordt ontwikkeld en toegepast.

Domein B: Zelfregulatie

Subdomein B1: Eiwitsynthese

16 De kandidaat kan met behulp van de concepten DNA en eiwitsynthese ten minste in contexten op het gebied van gezondheid en voedselproductie verklaren op welke wijze bouwstoffen van de cel worden gevormd.

Subdomein B2: Stofwisseling van de cel

17 De kandidaat kan met behulp van de concepten homeostase, transport, assimilatie en dissimilatie ten minste in contexten op het gebied van gezondheid en voeding verklaren op welke wijze de stofwisseling van cellen van prokaryoten en eukaryoten verloopt.

Subdomein B3: Stofwisseling van het organisme

18 De kandidaat kan met behulp van de concepten orgaan, fotosynthese, ademhaling, vertering, uitscheiding en transport ten minste in contexten op het gebied van gezondheid en voedselproductie benoemen op welke wijze de stofwisseling van organismen verloopt en benoemen op welke wijze stoornissen daarin kunnen ontstaan en op welke wijze deze kunnen worden aangepakt.

Subdomein B4: Zelfregulatie van het organisme

19 De kandidaat kan met behulp van de concepten homeostase, hormonale regulatie en neurale regulatie ten minste in contexten op het gebied van sport en voeding verklaren op welke wijze eukaryoten zichzelf reguleren.

Subdomein B5: Afweer van het organisme

20 De kandidaat kan met behulp van het concept afweer ten minste in contexten op het gebied van gezondheidszorg en voedselproductie benoemen op welke wijze eukaryoten zich te weer stellen tegen

andere organismen, virussen en allergenen en welke problemen daarbij kunnen ontstaan.

Subdomein B6: Beweging van het organisme

21 De kandidaat kan met behulp van de concepten beweging, neurale regulatie en waarneming ten minste in contexten op het gebied van gezondheid en sport verklaren op welke wijze mens en dier bewegen en op welke wijze dit kan worden geoptimaliseerd.

Subdomein B7: Waarneming door het organisme

22 De kandidaat kan met behulp van de concepten orgaan, waarneming en neurale regulatie ten minste in contexten op het gebied van gezondheid en sport verklaren op welke wijze organismen waarnemen.

Subdomein B8: Regulatie van ecosystemen

23 De kandidaat kan met behulp van de concepten energiestroom, kringloop, dynamiek en evenwicht ten minste in contexten op het gebied van duurzaamheid verklaren op welke wijze ecosystemen zichzelf reguleren en kan beargumenteren met welke maatregelen de mens zelfregulatie van ecosystemen en het systeem Aarde kan beïnvloeden.

Domein C: Zelforganisatie

Subdomein C1: Zelforganisatie van cellen

24 De kandidaat kan met behulp van de concepten genexpressie en celdifferentiatie ten minste in contexten op het gebied van energie en gezondheid benoemen op welke wijze de ontwikkeling van cellen verloopt.

Subdomein C2: Zelforganisatie van het organisme

25 De kandidaat kan met behulp van het concept levenscyclus ten minste in contexten op het gebied van gezondheid en voedselproductie benoemen op welke wijze de ontwikkeling van organismen verloopt en verklaren op welke wijze verstoringen van de ontwikkeling ontstaan, kunnen worden voorkomen en worden aangepakt.

Subdomein C3: Zelforganisatie van ecosystemen

26 De kandidaat kan met behulp van de concepten dynamiek en evenwicht ten minste in contexten op het gebied van duurzaamheid en wereldbeeld benoemen op welke wijze ecosystemen zich kunnen ontwikkelen en beargumenteren met welke maatregelen de mens de zelforganisatie van ecosystemen beïnvloedt.

Domein D: Interactie

Subdomein D1: Moleculaire interactie

27 De kandidaat kan met behulp van de concepten genregulatie en interactie met (a)biotische factoren ten minste in contexten op het gebied van gezondheid en voedselproductie benoemen op welke wijze de moleculaire regulatie plaatsvindt.

Subdomein D2: Gedrag en interactie

28 De kandidaat kan met behulp van de concepten gedrag en interactie met (a)biotische factoren ten minste in contexten op het gebied van communicatie, gezondheid en veiligheid verklaren op welke wijze gedrag van organismen en populaties ontstaat en benoemen wat de functie daarvan is.

Subdomein D3: Seksualiteit

29 De kandidaat kan met behulp van de concepten gedrag en interactie met (a)biotische factoren ten minste in contexten op het gebied van gezondheid en communicatie beargumenteren op welke wijze vraagstukken met betrekking tot seksualiteit van de mens kunnen worden benaderd.

Subdomein D4: Interactie in ecosystemen

30 De kandidaat kan met behulp van de concepten voedselrelatie en interactie met (a)biotische factoren ten minste in contexten op het gebied van duurzaamheid en voedselproductie benoemen welke relaties tussen populaties in ecosystemen bestaan en beargumenteren op welke wijze vraagstukken die daar betrekking op hebben, kunnen worden benaderd.

Domein E: Reproductie

Subdomein E1: DNA-replicatie

31 De kandidaat kan met behulp van het concept DNA-replicatie ten minste in contexten op het gebied van veiligheid en gezondheid benoemen op welke wijze erfelijk materiaal wordt gereproduceerd.

Subdomein E2: Levenscyclus van de cel

32 De kandidaat kan met behulp van het concept celcyclus ten minste in contexten op het gebied van energie, gezondheid en voedselproductie benoemen op welke wijze reproductie van cellen verloopt.

Subdomein E3: Voortplanting van het organisme

33 De kandidaat kan met behulp van het concept voortplanting ten minste in contexten op het gebied van gezondheid en voedselproductie verklaren op welke wijze de reproductie van eukaryoten en prokaryoten verloopt.

Subdomein E4: Erfelijke eigenschap

34 De kandidaat kan met behulp van het concept erfelijke eigenschap ten minste in contexten op het gebied van veiligheid en voedselproductie verklaren op welke wijze eigenschappen worden overgedragen bij eukaryoten en prokaryoten.

Domein F: Evolutie

Subdomein F1: Selectie

35 De kandidaat kan met behulp van de concepten DNA, mutatie, recombinatie en variatie ten minste in contexten op het gebied van gezondheid en voedselproductie verklaren op welke wijze variatie in populaties tot stand komt.

Subdomein F2: Soortvorming

36 De kandidaat kan met behulp van de concepten populatie, variatie, selectie en soortvorming ten minste in contexten op het gebied van gezondheid en wereldbeeld verklaren op welke wijze nieuwe soorten kunnen ontstaan.

Subdomein F3: Biodiversiteit

37 De kandidaat kan met behulp van het concept biodiversiteit ten minste in contexten op het gebied van duurzaamheid benoemen op welke wijze de diversiteit van populaties en ecosystemen binnen het systeem Aarde varieert.

EXAMENPROGRAMMA NATUURKUNDE HAVO

Het eindexamen

Het eindexamen bestaat uit het centraal examen en het schoolexamen.

Het examenprogramma bestaat uit de volgende domeinen:

Domein A Vaardigheden

Domein B Beeld- en geluidstechniek

Domein C Beweging en energie

Domein D Materialen

Domein E Aarde en heelal

Domein F Menselijk lichaam

Domein G Meten en regelen

Domein H Natuurkunde en technologie

Domein I Onderzoek en ontwerp

Het centraal examen

Het centraal examen heeft betrekking op de (sub)domeinen B1, B2, C1, C2, D1, E1, G1 en H in combinatie met de vaardigheden uit domein A.

Het CvE kan bepalen, dat het centraal examen ten dele betrekking heeft op andere subdomeinen, mits de subdomeinen van het centraal examen tezamen dezelfde studielast hebben als de in de vorige zin genoemde.

Het CvE stelt het aantal en de tijdsduur van de zittingen van het centraal examen vast. Het CvE maakt indien nodig een specificatie bekend van de examenstof van het centraal examen.

Het schoolexamen

Het schoolexamen heeft betrekking op domein A en:

- de subdomeinen D2, I1, I2 en I3;
- een keuze van twee uit de (sub)domeinen B3, E2, F en G2; daarbij kan het bevoegd gezag deze keuze maken, dan wel de keuze aan de kandidaat laten;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: een of meer domeinen of subdomeinen waarop het centraal examen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: andere vakonderdelen, die per kandidaat kunnen verschillen.

De examenstof

Domein A: Vaardigheden

Algemene vaardigheden (profieloverstijgend niveau)

Subdomein A1: Informatievaardigheden gebruiken

1. De kandidaat kan doelgericht informatie zoeken, beoordelen, selecteren en verwerken.

Subdomein A2: Communiceren

2. De kandidaat kan adequaat schriftelijk, mondeling en digitaal in het publieke domein communiceren over onderwerpen uit het desbetreffende vakgebied.

Subdomein A3: Reflecteren op leren

3. De kandidaat kan bij het verwerven van vakkennis en vakvaardigheden reflecteren op eigen belangstelling, motivatie en leerproces.

Subdomein A4: Studie en beroep

4. De kandidaat kan aangeven op welke wijze natuurwetenschappelijke kennis in studie en beroep wordt gebruikt en kan mede op basis daarvan zijn belangstelling voor studies en beroepen onder woorden brengen.

Natuurwetenschappelijke, wiskundige en technische vaardigheden (bètaprofielniveau)

Subdomein A5: Onderzoeken

5. De kandidaat kan in contexten instructies voor onderzoek op basis van

vraagstellingen uitvoeren en conclusies trekken uit de onderzoeksresultaten. De kandidaat maakt daarbij gebruik van consistente redeneringen en relevante rekenkundige en wiskundige vaardigheden.

Subdomein A6: Ontwerpen

6. De kandidaat kan in contexten op basis van een gesteld probleem een technisch ontwerp voorbereiden, uitvoeren, testen en evalueren en daarbij relevante begrippen, theorie en vaardigheden en valide en consistente redeneringen hanteren.

Subdomein A7: Modelvorming

7. De kandidaat kan in contexten een probleem analyseren, een adequaat model selecteren, en modeluitkomsten genereren en interpreteren. De kandidaat maakt daarbij gebruik van consistente redeneringen en relevante rekenkundige en wiskundige vaardigheden.

Subdomein A8: Natuurwetenschappelijk instrumentarium

8. De kandidaat kan in contexten een voor de natuurwetenschappen relevant instrumentarium hanteren, waar nodig met aandacht voor risico's en veiligheid; daarbij gaat het om instrumenten voor dataverzameling en -bewerking, vaktaal, vakconventies, symbolen, formuletaal en rekenkundige bewerkingen.

Subdomein A9: Waarderen en oordelen

9. De kandidaat kan in contexten een beargumenteerd oordeel geven over een situatie in de natuur of een technische toepassing, en daarin onderscheid maken tussen wetenschappelijke argumenten, normatieve maatschappelijke overwegingen en persoonlijke opvattingen.

Natuurkunde - specifieke vaardigheden

Subdomein A10: Kennisontwikkeling en -toepassing

10. De kandidaat kan in contexten analyseren op welke wijze natuurkundige en technologische kennis wordt ontwikkeld en toegepast.

Subdomein A11: Technisch-instrumentele vaardigheden

11. De kandidaat kan op een verantwoorde wijze omgaan met voor de natuurkunde relevante materialen, instrumenten, apparaten en ICTtoepassingen.

Subdomein A12: Rekenkundige en wiskundige vaardigheden

12. De kandidaat kan een aantal voor de natuurkunde relevante rekenkundige en wiskundige vaardigheden correct en geroutineerd toepassen bij voor de natuurkunde specifieke probleemsituaties.

Subdomein A13: Vaktaal

13. De kandidaat kan de specifieke vaktaal en vakterminologie interpreteren en produceren, waaronder formuletaal, conventies en notaties.

Subdomein A14: Vakspecifiek gebruik van de computer

14. De kandidaat kan de computer gebruiken bij modelleren en visualiseren van verschijnselen en processen, en voor het verwerken van gegevens.

Subdomein A15: Kwantificeren en interpreteren

15. De kandidaat kan fysische grootheden kwantificeren en mathematische uitdrukkingen in verband brengen met relaties tussen fysische begrippen.

Domein B: Beeld- en geluidstechniek

Subdomein B1: Informatieoverdracht

16. De kandidaat kan in contexten eigenschappen van trillingen en golven gebruiken bij het analyseren en verklaren van onder andere informatieoverdracht.

Subdomein B2: Medische beeldvorming

17. De kandidaat kan eigenschappen van ioniserende straling en de effecten van deze straling op mens en milieu beschrijven. Ook kan de kandidaat medische beeldvormingstechnieken beschrijven en analyseren aan de hand van fysische principes en de diagnostische functie van deze beeldvormingstechnieken voor de gezondheid toelichten.

Subdomein B3: Optica*

18. De kandidaat kan aan de hand van toepassingen van geometrische optica en golfoptica eigenschappen van licht beschrijven en analyseren.

Examenprogramma natuurkunde havo vanaf CE 2015

Domein C: Beweging en energie

Subdomein C1: Kracht en beweging

19. De kandidaat kan in contexten de relatie tussen kracht en bewegingsveranderingen analyseren en verklaren met behulp van de wetten van Newton.

Subdomein C2: Energieomzettingen

20. De kandidaat kan in contexten de begrippen energiebehoud, rendement, arbeid en warmte gebruiken om energieomzettingen te beschrijven en te analyseren.

Domein D: Materialen

Subdomein D1: Eigenschappen van stoffen en materialen

21. De kandidaat kan in contexten fysische eigenschappen van stoffen en materialen beschrijven en verklaren met behulp van atomaire en moleculaire modellen.

Subdomein D2: Functionele materialen

22. De kandidaat kan in de context van de ontwikkeling van functionele materialen fysische begrippen gebruiken en de mogelijke toepassingen van deze materialen toelichten en verklaren.

Domein E: Aarde en heelal

Subdomein E1: Zonnestelsel en heelal

23. De kandidaat kan het ontstaan en de ontwikkeling van structuren in het heelal beschrijven en bewegingen in het zonnestelsel analyseren en verklaren aan de hand van fysische principes.

Subdomein E2: Aarde en klimaat*

24. De kandidaat kan in de context van geofysische systemen fysische verschijnselen en processen beschrijven, analyseren en verklaren.

Domein F: Menselijk lichaam*

25. De kandidaat kan in de context van het menselijk lichaam fysische processen beschrijven, analyseren en verklaren en hun functie voor gezondheid en veiligheid toelichten.

Domein G: Meten en regelen

Subdomein G1: Gebruik van elektriciteit

26. De kandidaat kan opwekking, transport en toepassingen van elektriciteit beschrijven en analyseren aan de hand van fysische begrippen.

Subdomein G2: Technische automatisering*

27. De kandidaat kan meet-, stuur- en regelsystemen construeren en de functie en werking van de componenten beschrijven.

Domein H: Natuurkunde en technologie

28. De kandidaat kan in voorbeelden van technologische ontwikkeling die vallen binnen subdomeinen van het centraal examen natuurkundige principes en wetmatigheden herkennen, benoemen en toepassen.

Domein I: Onderzoek en ontwerp

Subdomein I1: Experiment

29. De kandidaat kan in contexten die vallen binnen subdomeinen van het centraal examen onderzoek doen door middel van experimenten en de resultaten analyseren en interpreteren.

Subdomein I2: Modelstudie

30. De kandidaat kan in contexten die vallen binnen subdomeinen van het centraal examen onderzoek doen door middel van modelstudies en de modeluitkomsten analyseren en interpreteren.

Subdomein I3: Ontwerp

31. De kandidaat kan in contexten die vallen binnen subdomeinen van het centraal examen op basis van een gesteld probleem een ontwerp voorbereiden, uitvoeren, testen en evalueren.

* uit deze vier (sub)domeinen worden er twee gekozen

EXAMENPROGRAMMA SCHEIKUNDE HAVO

Het eindexamen

Het eindexamen bestaat uit het centraal examen en het schoolexamen.

Het examenprogramma bestaat uit de volgende domeinen:

Domein A Vaardigheden

Domein B Kennis van stoffen en materialen

Domein C Kennis van chemische processen en kringlopen

Domein D Ontwerpen en experimenten in de chemie

Domein E Innovatieve ontwikkelingen in de chemie

Domein F Processen in de chemische industrie

Domein G Maatschappij en chemische technologie

Het centraal examen

Het centraal examen heeft betrekking op de subdomeinen B1, B2, B3, B4, B5, C1, C2, C3, C6, C7, C8, D1, D3, E1, F1, F3, G1 en G2 in combinatie met de vaardigheden uit domein A.

Het CvE kan bepalen, dat het centraal examen ten dele betrekking heeft op andere subdomeinen, mits de subdomeinen van het centraal examen tezamen dezelfde studielast hebben als de in de vorige zin genoemde.

Het CvE stelt het aantal en de tijdsduur van de zittingen van het centraal examen vast. Het CvE maakt indien nodig een specificatie bekend van de examenstof van het centraal examen.

Het schoolexamen

Het schoolexamen heeft betrekking op domein A en:

- de domeinen en subdomeinen waarop het centraal examen geen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: een of meer domeinen of subdomeinen waarop het centraal examen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: andere vakonderdelen, die per kandidaat kunnen verschillen.

De examenstof

Domein A: Vaardigheden

Algemene vaardigheden (profieloverstijgend niveau)

Subdomein A1: Informatievaardigheden gebruiken

1. De kandidaat kan doelgericht informatie zoeken, beoordelen, selecteren en verwerken.

Subdomein A2: Communiceren

2. De kandidaat kan adequaat schriftelijk, mondeling en digitaal in het publieke domein communiceren over onderwerpen uit het desbetreffende vakgebied.

Subdomein A3: Reflecteren op leren

3. De kandidaat kan bij het verwerven van vakkennis en vakvaardigheden reflecteren op eigen belangstelling, motivatie en leerproces.

Subdomein A4: Studie en beroep

4. De kandidaat kan aangeven op welke wijze natuurwetenschappelijke kennis in studie en beroep wordt gebruikt en kan mede op basis daarvan zijn belangstelling voor studies en beroepen onder woorden brengen.

Natuurwetenschappelijke, wiskundige en technische vaardigheden (bètaprofielniveau)

Subdomein A5: Onderzoeken

5. De kandidaat kan in contexten instructies voor onderzoek op basis van vraagstellingen uitvoeren en conclusies trekken uit de onderzoeksresultaten.

De kandidaat maakt daarbij gebruik van consistente redeneringen en relevante rekenkundige en wiskundige vaardigheden.

Subdomein A6: Ontwerpen

6. De kandidaat kan in contexten op basis van een gesteld probleem een technisch ontwerp voorbereiden, uitvoeren, testen en evalueren en daarbij relevante begrippen, theorie en vaardigheden en valide en consistente redeneringen hanteren.

Subdomein A7: Modelvorming

7. De kandidaat kan in contexten een probleem analyseren, een adequaat model selecteren, en modeluitkomsten genereren en interpreteren. De kandidaat maakt daarbij gebruik van consistente redeneringen en relevante rekenkundige en wiskundige vaardigheden.

Subdomein A8: Natuurwetenschappelijk instrumentarium

8. De kandidaat kan in contexten een voor de natuurwetenschappen relevant instrumentarium hanteren, waar nodig met aandacht voor risico's en veiligheid; daarbij gaat het om instrumenten voor dataverzameling en -bewerking, vaktaal, vakconventies, symbolen, formuletaal en rekenkundige bewerkingen.

Subdomein A9: Waarderen en oordelen

9. De kandidaat kan in contexten een beargumenteerd oordeel geven over een situatie in de natuur of een technische toepassing, en daarin onderscheid maken tussen wetenschappelijke argumenten, normatieve maatschappelijke overwegingen en persoonlijke opvattingen.

Scheikunde - specifieke vaardigheden

Subdomein A10: Gebruiken van chemische concepten

10. De kandidaat kan chemische concepten en in de chemie gebruikte fysische en biologische concepten herkennen en met elkaar in verband brengen.

Subdomein A11: Redeneren in termen van context-concept

11. De kandidaat kan in leefwereld-, beroeps- en technologische contexten chemische concepten herkennen en gebruiken en kan op basis daarvan voorspellingen doen, en berekeningen en schattingen maken.

Subdomein A12: Redeneren in termen van structuur-eigenschappen

12. De kandidaat kan macroscopische eigenschappen in relatie brengen met structuren op meso- en microniveau en daarin aspecten van schaal herkennen en kan omgekeerd vanuit structuren voorspellingen doen over macroscopische eigenschappen.

Subdomein A13: Redeneren over systemen, verandering en energie

13. De kandidaat kan chemische processen herkennen in termen van systemen en daarbij kennis van stoffen, deeltjes, reactiviteit en energie gebruiken.

Subdomein A14: Redeneren in termen van duurzaamheid

14. De kandidaat kan in maatschappelijke, beroeps- en technologische contexten aspecten van duurzaamheid aangeven en beschrijven.

Subdomein A15: Redeneren over ontwikkelen van chemische kennis

15. De kandidaat kan in contexten aangeven op welke wijze natuurwetenschappelijke, technologische en chemische kennis wordt ontwikkeld en toegepast.

Domein B: Kennis van stoffen en materialen

Subdomein B1: Deeltjesmodellen

16. De kandidaat kan deeltjesmodellen beschrijven en gebruiken.

Subdomein B2: Eigenschappen en modellen

17. De kandidaat kan macroscopische eigenschappen van een stof of materiaal in relatie brengen met deeltjesmodellen.

Subdomein B3: Bindingen en eigenschappen

18. De kandidaat kan met behulp van kennis van bindingen eigenschappen van stoffen en materialen toelichten en beschrijven.

Subdomein B4: Bindingen, structuren en eigenschappen

19. De kandidaat kan op basis van kennis van aanwezige structuren en de bindingen in en tussen deeltjes een macroscopische eigenschap van een stof of materiaal verklaren.

Subdomein B5: Macroscopische eigenschappen

20. De kandidaat kan een macroscopische eigenschap relateren aan de structuur van een stof of materiaal.

Domein C: Kennis van chemische processen en kringlopen

Subdomein C1: Chemische processen

21. De kandidaat kan chemische reacties en fysische processen beschrijven in termen van vormen en verbreken van (chemische) bindingen.

Subdomein C2: Chemisch rekenen

22. De kandidaat kan met behulp van kennis van chemische reacties en behoudswetten berekeningen maken over een proces.

Subdomein C3: Energieberekeningen

23. De kandidaat kan een chemisch proces en de daarbij optredende energieomzetting en energie-uitwisseling beschrijven en met een berekening toelichten.

Subdomein C4: Chemisch evenwicht

24. De kandidaat kan bij experimenten metingen doen aan concentraties en energie-uitwisseling en beredeneren of er sprake is van evenwicht en hoe de ligging van het evenwicht kan worden beïnvloed.

Subdomein C5: Technologische aspecten

25. De kandidaat kan in contexten van technologische aard aspecten van schaal, verandering en reactiviteit herkennen en toelichten.

Subdomein C6: Reactiekinetiek

26. De kandidaat kan de reactiesnelheid berekenen uit de concentratieverandering en beredeneren hoe de reactiesnelheid beïnvloed wordt.

Subdomein C7: Behoudswetten en kringlopen

27. De kandidaat kan chemische processen relateren aan behoudswetten en beschrijven in termen van kringlopen.

Subdomein C8: Classificatie van reacties

28. De kandidaat kan eenvoudige reacties classificeren en gebruiken bij het beschrijven van polymerisatiereacties.

Domein D: Ontwerpen en experimenten in de chemie

Subdomein D1: Chemische vakmethodes

29. De kandidaat kan met behulp van kennis van stoffen, materialen en chemische processen verklaren waarom bepaalde scheidings- en/of analysemethoden passen in een voorgesteld ontwerp of productieproces.

Examenprogramma scheikunde havo vanaf CE 2015

Subdomein D2: Veiligheid

30. De kandidaat kan stoffen en materialen analyseren en zuiveren en daarbij veilig omgaan met stoffen, materialen en apparatuur.

Subdomein D3: Chemische procesontwerpen

31. De kandidaat kan chemische processen relateren aan de opzet van een ontwerpopdracht of gebruikte technologie.

Subdomein D4: Molecular modelling

32. De kandidaat kan bij een onderzoek- of een ontwerpopdracht elementen van "molecular modelling" gebruiken.

Domein E: Innovatieve ontwikkelingen in de chemie

Subdomein E1: Kenmerken van innovatieve processen

33. De kandidaat kan in innovatieve processen het gebruik van structureigenschappen-relaties ten minste in de context van materialen, geneesmiddelen of voeding, herkennen en beschrijven.

Subdomein E2: Duurzaamheid

34. De kandidaat kan met behulp van kennis van chemische processen aspecten van duurzaamheid in relatie brengen met ontwikkelingen in de chemie.

Subdomein E3: Innovatieve processen

35. De kandidaat kan met kennis van de chemische industrie ten minste in de context van voedselproductie of materialen een innovatief proces beschrijven.

Domein F: Processen in de chemische industrie

Subdomein F1: Industriële processen

36. De kandidaat kan gegeven industriële processen beschrijven in blokschema's, rendementsberekeningen maken, en aangeven hoe aspecten van groene chemie bij het ontwerp van het proces een rol spelen.

Subdomein F2: Procestechnologie en duurzaamheid

37. De kandidaat kan kennis over procestechnologie en reactiekinetiek gebruiken bij redeneringen met betrekking tot duurzaamheid en veiligheid van een proces.

Subdomein F3: Energieomzettingen

38. De kandidaat kan in de context van duurzaamheid beschrijven welke chemische en/of technologische processen worden gebruikt bij energieomzettingen en kan beredeneren hoe duurzaamheid een rol speelt bij energieproductie.

Subdomein F4: Risico en veiligheid

39. De kandidaat kan in een gegeven industrieel proces veiligheidsrisico's benoemen en veiligheidsmaatregelen aangeven.

Subdomein F5: Kwaliteit en gezondheid

Examenprogramma scheikunde havo vanaf CE 2015

40. De kandidaat kan kennis van chemische processen ten minste in de context van voeding of voedselproductie relateren aan uitspraken over kwaliteit en gezondheid.

Domein G: Maatschappij en chemische technologie

Subdomein G1: Chemie van het leven

41. De kandidaat kan chemische processen in levende organismen herkennen en beschrijven.

Subdomein G2: Milieueisen

42. De kandidaat kan met behulp van kennis van chemische processen ten minste in de context van voedselproductie of gezondheid uitspraken doen over de kwaliteit van water, lucht, bodem en voedsel.

Subdomein G3: Duurzame chemische technologie

43. De kandidaat kan aangeven hoe grondstoffen voor de chemische industrie worden geproduceerd en kan met behulp van kennis van duurzame principes een relatie leggen tussen de lokale en mondiale kwaliteit van leven en de bijdrage van een bedrijfsproces uit de chemische industrie daaraan.

Subdomein G4: Groene chemie

44. De kandidaat kan bij grootschalige productieprocessen aspecten van duurzaamheid en groene chemie benoemen.

Subdomein G5: Ketenganalyse

45. De kandidaat kan met kennis van chemische processen bij een ketenganalyse van een proces of een product voorstellen voor aanpassing van het proces of product beoordelen.

EXAMENPROGRAMMA WISKUNDE A HAVO

Het eindexamen

Het eindexamen bestaat uit het centraal examen en het schoolexamen.

Het examenprogramma bestaat uit de volgende domeinen:

Domein A Vaardigheden

Domein B Algebra en tellen

Domein C Verbanden

Domein D Verandering

Domein E Statistiek

Het centraal examen

Het centraal examen heeft betrekking op domein C en de subdomeinen B1, B2, E1, E2, E3 en E4 in combinatie met de vaardigheden uit domein A.

Het CvE stelt het aantal en de tijdsduur van de zittingen van het centraal examen vast.

Het CvE maakt indien nodig een specificatie bekend van de examenstof van het centraal examen.

Het schoolexamen

Het schoolexamen heeft betrekking op domein A en:

– domein D en de subdomeinen B3 en E5;

– indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: een of meer domeinen of subdomeinen waarop het centraal examen betrekking heeft;

– indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: andere vakonderdelen, die per kandidaat kunnen verschillen.

De examenstof

Domein A: Vaardigheden

Subdomein A1: Algemene vaardigheden

1. De kandidaat heeft kennis van de rol van wiskunde in de maatschappij, kan hierover gericht informatie verzamelen en de resultaten communiceren met anderen.

Subdomein A2: Profielspecifieke vaardigheden

2. De kandidaat kan profielspecifieke probleemsituaties in wiskundige termen analyseren, oplossen en het resultaat naar de betrokken context terugvertalen.

Subdomein A3: Wiskundige vaardigheden

3. De kandidaat beheerst de bij het examenprogramma passende wiskundige vaardigheden, waaronder modelleren en algebraïseren, ordenen en structureren, analytisch denken en probleemoplossen, formules manipuleren, abstraheren, en logisch redeneren – en kan daarbij ICT functioneel gebruiken.

Domein B: Algebra en tellen

Subdomein B1: Rekenen

4. De kandidaat kan berekeningen uitvoeren met getallen en daarbij gebruik maken van de rekenkundige basisbewerkingen en van het werken met haakjes.

Subdomein B2: Algebra

5. De kandidaat kan berekeningen uitvoeren met variabelen en daarbij gebruik maken van de algebraïsche basisbewerkingen en van het werken met haakjes.

Subdomein B3: Telproblemen

6. De kandidaat kan telproblemen structureren en schematiseren en dat gebruiken bij berekeningen en redeneringen.

Domein C: Verbanden

Subdomein C1: Tabellen

7. De kandidaat kan een tabel opstellen op basis van gegevens uit een tekst, een grafiek, een formule of andere tabellen en tabellen aflezen, interpreteren en in verband brengen met andere tabellen, grafieken, formules of tekst.

Subdomein C2: Grafieken, vergelijkingen en ongelijkheden

8. De kandidaat kan een grafiek tekenen op basis van gegevens uit een tekst, een tabel, een formule of andere grafieken en gegevens en relevante informatie uit grafieken aflezen, grafieken interpreteren en in verband brengen met andere grafieken, formules of tekst.

Subdomein C3: Formules met één of meer variabelen

9. De kandidaat kan door substitutie in een formule met één of meer variabelen waarden berekenen en een formule opstellen of wijzigen op basis van gegeven informatie.

Subdomein C4: Lineaire verbanden

10. De kandidaat kan bij een lineair verband een formule opstellen en een grafiek tekenen, met lineaire verbanden berekeningen uitvoeren zoals interpolatie en extrapolatie, lineaire vergelijkingen en ongelijkheden oplossen en uitkomsten toepassen in profielspecifieke probleemsituaties.

Subdomein C5: Exponentiële verbanden

11. De kandidaat kan exponentiële verbanden herkennen, met formules beschrijven, in grafieken weergeven en er berekeningen aan uitvoeren.

Domein D: Verandering

12. De kandidaat kan bij een grafiek uitspraken doen over stijgen, dalen, maximum en minimum en kan veranderingen beschrijven met behulp van differenties, hellingen en toenamedigrammen.

Domein E: Statistiek

Subdomein E1: Presentaties van data interpreteren en beoordelen

13. De kandidaat kan data die op diverse manieren zijn gerepresenteerd en/of samengevat interpreteren en beoordelen op relevantie in relatie tot een onderzoeksvraag.

Subdomein E2: Data verwerken

14. De kandidaat kan data verwerken, organiseren, bewerken, weergeven in grafieken, tabellen en diagrammen, en karakteriseren met geschikte centrum- en spreidingsmaten.

Subdomein E3: Data en verdelingen

15. De kandidaat kan data analyseren en kenmerken van een verdeling beschrijven.

Subdomein E4: Statistische uitspraken doen

16. De kandidaat kan

- op basis van steekproefgegevens een uitspraak doen over een populatieproportie of populatiegemiddelde en de betrouwbaarheid kwantificeren,
 - het verschil tussen groepen kwantificeren,
 - het verband tussen twee variabelen beschrijven,
- en het resultaat interpreteren in termen van de context.

Subdomein E5: Statistiek met ICT

17. De kandidaat beheerst statistisch ICT-gebruik in relatie met de subdomeinen E1, E2, E3 en E4 om grote datasets te interpreteren en te analyseren, ten minste in het kader van de empirische cyclus.

EXAMENPROGRAMMA WISKUNDE B HAVO

Het eindexamen

Het eindexamen bestaat uit het centraal examen en het schoolexamen.

Het examenprogramma bestaat uit de volgende domeinen:

Domein A Vaardigheden

Domein B Functies, grafieken en vergelijkingen

Domein C Meetkundige berekeningen

Domein D Toegepaste analyse

Het centraal examen

Het centraal examen heeft betrekking op de domeinen B, C en D in combinatie met de vaardigheden uit domein A.

Het CvE stelt het aantal en de tijdsduur van de zittingen van het centraal examen vast.

Het CvE maakt indien nodig een specificatie bekend van de examenstof van het centraal examen.

Het schoolexamen

Het schoolexamen heeft betrekking op domein A en:

- domein D;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: een of meer domeinen of subdomeinen waarop het centraal examen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: andere vakonderdelen, die per kandidaat kunnen verschillen.

De examenstof

Domein A: Vaardigheden

Subdomein A1: Algemene vaardigheden

1. De kandidaat heeft kennis van de rol van wiskunde in de maatschappij, kan hierover gericht informatie verzamelen en de resultaten communiceren met anderen.

Subdomein A2: Profielspecifieke vaardigheden

2. De kandidaat kan profielspecifieke probleemsituaties in wiskundige termen analyseren, oplossen en het resultaat naar de betrokken context terugvertalen.

Subdomein A3: Wiskundige vaardigheden

3. De kandidaat beheerst de bij het examenprogramma passende wiskundige denkactiviteiten, waaronder modelleren en algebraïseren, ordenen en structureren, analytisch denken en probleemoplossen, formules manipuleren, abstraheren, en logisch redeneren en bewijzen – en kan daarbij ICT functioneel gebruiken.

Domein B: Functies, grafieken en vergelijkingen

Subdomein B1: Standaardfuncties

Examenprogramma wiskunde B havo vanaf CE 2017

4. De kandidaat kan standaardfuncties (machtsfuncties, exponentiële en logaritmische functies en goniometrische functies) hanteren, interpreteren binnen een context, de grafieken beschrijven en in een functievoorschrift vastleggen en werken met eenvoudige transformaties.

Subdomein B2: Vergelijkingen en ongelijkheden

5. De kandidaat kan vergelijkingen, ongelijkheden en stelsels van twee lineaire vergelijkingen oplossen, in voorkomende gevallen grafisch oplossen of de oplossingen numeriek benaderen en de oplossingen interpreteren in de context.

Subdomein B3: Evenredigheidsverbanden

6. De kandidaat kan verbanden tussen de twee grootheden a en b van de vorm $a = c \cdot b$ of d herkennen, toepassen en bijbehorende grafieken tekenen, vanuit de beschrijving van een dergelijk verband een formule opstellen, de evenredigheidsconstante bepalen en kan rekenen met en redeneren over verbanden van deze vorm en het effect van schaalvergroting.

Subdomein B4: Periodieke functies

7. De kandidaat kan periodieke verschijnselen beschrijven door middel van sinus- of cosinusfuncties, de bijbehorende sinusoiden tekenen en de karakteristieke eigenschappen ervan benoemen en alle oplossingen van een goniometrische vergelijking op een gegeven interval bepalen.

Domein C: Meetkundige berekeningen

Subdomein C1: Afstanden en hoeken in concrete situaties

8. De kandidaat kan afstanden en hoeken berekenen met behulp van goniometrische verhoudingen, de stelling van Pythagoras en de sinus- en cosinusregel.

Subdomein C2: Algebraïsche methoden

9. De kandidaat kan analytisch-algebraïsche berekeningen uitvoeren aan de hand van contexten en figuren.

Domein D: Toegepaste analyse

Subdomein D1: Veranderingen

10. De kandidaat kan het veranderingsgedrag van een functie, gegeven door grafiek, tabel of formule, beschrijven door middel van toenamediagrammen en differentiequotiënten en kan differentiequotiënten berekenen en interpreteren, ook vanuit een profielspecifieke probleemsituatie.

Subdomein D2: Afgeleide functies

11. De kandidaat kan de afgeleide functie begripsmatig interpreteren en kan lokale veranderingen van functiewaarden benaderen zowel met een differentiaalquotiënt als met een numeriek-grafische methode.

Subdomein D3: Bepaling afgeleide functies

12. De kandidaat kan de afgeleide functie van machtsfuncties met rationale exponenten bepalen en kan voor het bepalen van de afgeleide functie gebruik maken van de som-, verschil- en kettingregel.

Subdomein D4: Toepassing afgeleide functies

13. De kandidaat kan analytisch-algebraïsche berekeningen uitvoeren gericht op profielspecifieke contexten

EXAMENPROGRAMMA MUZIEK HAVO

Het eindexamen

Het eindexamen bestaat uit het centraal examen en het schoolexamen.

Het examenprogramma bestaat uit de volgende domeinen:

Domein A Vaktheorie

Domein B Praktijk

Domein C Oriëntatie op studie en beroep.

Het centraal examen

Het centraal examen heeft betrekking op domein A.

De CEVO stelt het aantal en de tijdsduur van de zittingen van het centraal examen vast. De CEVO maakt indien nodig een specificatie bekend van de examenstof van het centraal examen.

Het schoolexamen

Het schoolexamen heeft betrekking op:

- de domeinen en subdomeinen waarop het centraal examen geen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: een of meer domeinen of subdomeinen waarop het centraal examen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: andere vakonderdelen, die per kandidaat kunnen verschillen.

De examenstof

Domein A: Vaktheorie

Subdomein A1: Waarnemen en weten

1. De kandidaat kan:

- een muzieknotatie volgen;
- klinkende eenvoudige ritmes en melodiefragmenten noteren;
- muzikale aspecten onderscheiden, herkennen en benoemen naar aanleiding van klinkende voorbeelden.

Subdomein A2: Analyseren en interpreteren

2. De kandidaat kan:

- muzikale structuren analyseren naar aanleiding van klinkende voorbeelden;
- muzikale processen interpreteren;
- zijn muzikale beleving in verband brengen met de muzikale aspecten, betekenissen en functies van muziek.

Subdomein A3: Muziek en cultuur

3. De kandidaat kan:

- historische ordening aanbrengen in de ontwikkeling van muzikale vormen en genres;
- hem bekende werken plaatsen in de ontwikkelingslijn van muzieksoorten, in een geografische regio en een maatschappelijke context en kan daarbij verbanden leggen tussen cultuurhistorische perioden;
- hem onbekende werken plaatsen op basis van culturele, stilistische, vormtechnische en muziekhistorische argumenten;
- op basis van een probleemstelling een onderwerp uit de muziekgeschiedenis/muziekcultuur uitwerken en daarover verslag doen.

Domein B: Praktijk

Subdomein B1: Zingen en spelen

4. De kandidaat kan:

- een gevarieerd repertoire uitvoeren van één- en meerstemmige vocale en/of instrumentale muziek;
- onvoorbereid een melodie/muziekstuk spelen;
- een melodie treffen.

Subdomein B2: Improviseren en componeren

5. De kandidaat kan muziek improviseren en componeren, vanuit een probleemstelling en met weloverwogen gebruik van muzikale materialen en middelen.

Domein C: Oriëntatie op studie en beroep

EXAMENPROGRAMMA TEKENEN HAVO

Het eindexamen

Het eindexamen bestaat uit het centraal examen en het schoolexamen.

Het examenprogramma bestaat uit de volgende domeinen:

Domein A Vaktheorie

Domein B Praktijk

Domein C Oriëntatie op studie en beroep.

Het centraal examen

Het centraal examen heeft betrekking op domein A.

De CEVO stelt het aantal en de tijdsduur van de zittingen van het centraal examen vast. De CEVO maakt indien nodig een specificatie bekend van de examenstof van het centraal examen.

Het schoolexamen

Het schoolexamen heeft betrekking op:

- de domeinen en subdomeinen waarop het centraal examen geen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: een of meer domeinen of subdomeinen waarop het centraal examen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: andere vakonderdelen, die per kandidaat kunnen verschillen.

De examenstof

Domein A: Vaktheorie

Subdomein A1: Beschrijven, onderzoeken en interpreteren

1. De kandidaat kan het beeldend werk van kunstenaars en vormgevers beschrijven, onderzoeken en interpreteren, met gebruikmaking van kennis van en inzicht in de geschiedenis van de beeldende kunst:

- van de 19e, 20e en 21e eeuw;
- vanaf het Romaans, voor zover relevant voor de kunst van de 19e, 20e en 21e eeuw.

Subdomein A2: Beschouwen

2. De kandidaat kan twee- en driedimensionale beelden en vormen beschouwen en kan deze beschouwing verwoorden en/of verbeelden.

EXAMENPROGRAMMA AARDRIJKSKUNDE HAVO

Het eindexamen

Het eindexamen bestaat uit het centraal examen en het schoolexamen.

Het examenprogramma bestaat uit de volgende domeinen:

Domein A Vaardigheden

Domein B Wereld

Domein C Aarde

Domein D Ontwikkelingsland

Domein E Leefomgeving

Domein F Oriëntatie op studie en beroep.

Het centraal examen

Het centraal examen heeft betrekking op de (sub)domeinen A1, B2, C2, D1, E1.

De CEVO stelt het aantal en de tijdsduur van de zittingen van het centraal examen vast. De CEVO maakt indien nodig een specificatie bekend van de examenstof van het centraal examen.

Het schoolexamen

Het schoolexamen heeft betrekking op domein A en:

- de domeinen en subdomeinen waarop het centraal examen geen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: een of meer domeinen of subdomeinen waarop het centraal examen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: andere vakonderdelen, die per kandidaat kunnen verschillen.

De examenstof

Domein A: Vaardigheden

Subdomein A1: Geografische benadering

1. De kandidaat kan de geografische benadering adequaat hanteren:

- geografische informatie selecteren, verwerken en weergeven;
- geografische vragen herkennen en zelf formuleren;
- de geografische werkwijzen toepassen bij het formuleren en beantwoorden van geografische vragen.

Subdomein A2: Geografisch onderzoek

2. De kandidaat kan een geografisch onderzoek opzetten, uitvoeren, presenteren en evalueren:

- op basis van een geografische onderzoeksvraag en een gestructureerd plan van aanpak;
- met gebruikmaking van de geografische werkwijzen en primaire data;
- zo mogelijk aansluitend op onderdelen van het examenprogramma, met name de domeinen B, C en E.

Domein B: Wereld

Subdomein B1: Gebieden op de grens van arm en rijk

3. De kandidaat kan de situatie in een nader door de school te kiezen gebied waar één of meer rijke landen en één of meer arme landen aan elkaar grenzen, beschrijven en analyseren. Het betreft:

- economische, demografische en sociaal-culturele gebiedskenmerken en de relaties daartussen;
- de (grensoverschrijdende) relaties tussen beide soorten landen en de gunstige en ongunstige effecten daarvan.

Subdomein B2: Samenhangen en verschillen in de wereld

4. De kandidaat kan ten aanzien van samenhangen en verschillen in de wereld:

- mondiale spreidings- en relatiepatronen van economische, demografische en sociaal-culturele verschijnselen beschrijven en in hoofdlijnen verklaren;
- het proces van mondialisering beschrijven, herkennen en in hoofdlijnen verklaren.

Subdomein B3: Mondiale processen en lokale effecten

5. De kandidaat kan aan de hand van een nader door de school te kiezen voorbeeld aangeven en beoordelen hoe mondialisering uitwerkt in een lokale context. Hij betreft hierbij:

- sociaal- en fysisch-geografische aspecten;
- actoren in de lokale context.

Domein C: Aarde

Subdomein C1: Samenhangen en verschillen op regionaal niveau

6. De kandidaat kan voor een nader door de school te kiezen fysischgeografische regio:

- spreidingspatronen van natuurlijke en landschappelijke verschijnselen beschrijven;
- relaties leggen tussen natuurlijke processen en landschappelijke verschijnselen.

Subdomein C2: Samenhangen en verschillen op aarde

7. De kandidaat kan met betrekking tot samenhangen en verschillen op aarde:

- natuurlijke verschijnselen aan het aardoppervlak en in de atmosfeer beschrijven, herkennen en verklaren, rekening houdend met verschillende tijden ruimteschalen;
- de kenmerken van de landschapszones op aarde en de veranderingen hierin beschrijven, analyseren en aan elkaar relateren.

Subdomein C3: De aarde als natuurlijk systeem en lokale effecten

8. De kandidaat kan aan de hand van een nader door de school te kiezen voorbeeld aangeven en beoordelen hoe mondiale natuurruimtelijke processen uitwerken in een lokale context. Hij betreft hierbij:

- fysisch- en sociaal-geografische aspecten;
- actoren in de lokale context.

Domein D: Ontwikkelingsland

Subdomein D1: Gebiedskenmerken

9. De kandidaat kan gebiedskenmerken van een nader aan te wijzen ontwikkelingsland beschrijven en analyseren. Het betreft:

- sociaal-geografische en fysisch-geografische kenmerken van het betreffende ontwikkelingsland;
- de sociaal-economische positie van het betreffende ontwikkelingsland in de macroregio én in de wereld.

Subdomein D2: Actuele vraagstukken

10. De kandidaat kan actuele vraagstukken in het in subdomein D1 bedoelde ontwikkelingsland beschrijven en analyseren. Het betreft:

- vraagstukken van landdegradatie en milieuverontreiniging;
- conflicten in het betreffende ontwikkelingsland die verband houden met de etnische en culturele diversiteit in het land.

Domein E: Leefomgeving

Subdomein E1: Nationale en regionale vraagstukken

11. De kandidaat kan zich een beargumenteerde mening vormen over:

- actuele vraagstukken van overstromingen en wateroverlast in Nederland;
- actuele ruimtelijke en sociaal-economische vraagstukken van stedelijke gebieden in Nederland.

Hij betreft bij beide soorten vraagstukken aspecten van duurzame ontwikkeling en plannen voor de ruimtelijke inrichting van Nederland.

Subdomein E2: Regionale en lokale vraagstukken

12. De kandidaat kan lokale en regionale ruimtelijke vraagstukken beschrijven en analyseren en zich daarover een beargumenteerde mening vormen.

Domein F: Oriëntatie op studie en beroep

EXAMENPROGRAMMA BEDRIJFSECONOMIE HAVO

Het eindexamen

Het eindexamen bestaat uit het centraal examen en het schoolexamen.

Het examenprogramma bestaat uit de volgende domeinen:

Domein A Vaardigheden

Domein B Van persoon naar rechtspersoon

Domein C Interne organisatie en personeelsbeleid

Domein D Investeren en financieren

Domein E Marketing

Domein F Financieel beleid

Domein G Verslaggeving

Domein H Keuze-onderwerpen

Het centraal examen

Het centraal examen heeft betrekking op de (sub)domeinen A, B, C2, D2, E2, F en G zoals hieronder nader uitgewerkt.

CvTE stelt het aantal en de tijdsduur van de zittingen van het centraal examen vast.

CvTE maakt indien nodig een specificatie bekend van de examenstof van het centraal examen.

Het schoolexamen

Het schoolexamen heeft betrekking op domein A, B en:

- de domeinen en subdomeinen waarop het centraal examen geen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: een of meer domeinen of subdomeinen waarop het centraal examen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: andere vakonderdelen, die per kandidaat kunnen verschillen.

De examenstof

Domein A: Vaardigheden

Algemene vaardigheden

Subdomein A1: Informatie-vaardigheden gebruiken

1. De kandidaat kan doelgericht informatie zoeken, interpreteren, selecteren en verwerken.

Subdomein A2: Communiceren

2. De kandidaat kan adequaat schriftelijk, mondeling en digitaal in het publieke domein communiceren over onderwerpen uit het desbetreffende vakgebied.

Subdomein A3: Reflecteren op leren

3. De kandidaat kan bij het verwerven van vakkennis en vakvaardigheden reflecteren op eigen belangstelling, motivatie en leerproces.

Subdomein A4: Studie en beroep

4. De kandidaat kan aangeven op welke wijze bedrijfseconomische en organisatorische kennis in studie en beroep wordt gebruikt en kan mede op basis daarvan zijn belangstelling voor studies en beroepen onder woorden brengen.

Subdomein A5: Onderzoeken

5. De kandidaat kan in contexten onderzoek op basis van vraagstellingen uitvoeren en conclusies trekken uit de onderzoeksresultaten.

De kandidaat maakt daarbij gebruik van consistente redeneringen en relevante rekenkundige en wiskundige vaardigheden.

Vakspecifieke vaardigheden

Subdomein A6: Benaderingswijzen

6. De kandidaat kan relevante bedrijfseconomische en organisatorische aspecten van een probleem herkennen, zowel binnen een organisatie als in het persoonlijk leven.

7. De kandidaat kan bij de oplossing van een bedrijfseconomisch of organisatorisch probleem

een bedrijfseconomische denkwijze gebruiken.

8. De kandidaat kan bij veel voorkomende vraagstukken binnen een organisatie op het gebied

van:

- de interne organisatie en personeelsbeleid
- de investeringen en financiering
- het marketingbeleid
- het financieel beheer
- de verslaggeving

de bedrijfseconomische en organisatorische dimensie vanuit het perspectief van het management toepassen en analyseren.

9. De kandidaat kan bedrijfseconomische en organisatorische perspectieven en daaruit voortvloeiende belangen onderkennen van de diverse betrokkenen bij de organisatie.

10. De kandidaat kan:

- bedrijfseconomische werkwijzen toepassen;
- bedrijfseconomische begrippen gebruiken;
- bedrijfseconomische grootheden gebruiken;
- bedrijfseconomische relaties analyseren.

Domein B: Van persoon naar rechtspersoon

Subdomein B1: Persoonlijke financiële zelfredzaamheid

11. De kandidaat kan vraagstukken met persoonlijke financiële consequenties herkennen en (financieel) onderbouwde keuzes maken.

Subdomein B2: De oprichting van een eenmanszaak

12. De kandidaat kan het proces voor en rond de oprichting van een eenmanszaak beschrijven en in de rol van ondernemer toepassen.

Subdomein B3: Van eenmanszaak naar rechtspersoon

13. De kandidaat kan de belangrijkste kenmerken van verschillende rechtsvormen beschrijven.

Subdomein B4: Perspectief op de organisatie

14. De kandidaat kan de plaats van de organisatie in de maatschappij beschrijven.

Domein C: Interne organisatie en personeelsbeleid

Subdomein C1: Interne organisatie

15. De kandidaat kan de interne organisatie (inclusief de taken van het management en de stijlen van leiderschap) van een organisatie beschrijven en deze relateren aan de doelstelling en aard van de organisatie.

Subdomein C2: Personeelsbeleid

16. De kandidaat kan personeelsbeleid/HRM beschrijven en daarbij de relatie leggen met de doelstelling en de aard van de organisatie.

Domein D: Investeren en financieren

Subdomein D1: Investeren

17. De kandidaat kan bij een investeringsvraagstuk beschrijven welke gegevens relevant zijn, vaststellen of een investering economisch zinvol is en hierbij verschillende investeringsselectiemethoden toepassen en analyseren.

Subdomein D2: Financiering

18. De kandidaat kan vanuit het perspectief van een organisatie de werking van de vermogensmarkt beschrijven.

19. De kandidaat kan in de context van een financieringsvraagstuk de redenen voor het aantrekken van verschillende types vermogen onderscheiden.

20. De kandidaat kan onderkennen welke risico's financiering met vreemd vermogen met zich meebrengt.

Domein E: Marketing

Subdomein E1: Doel en organisatie van marketingactiviteiten

21. De kandidaat kan marketing beschrijven met het oog op de te onderscheiden doelgroepen.

Subdomein E2: Marketingbeleid

22. De kandidaat kan het marketingbeleid van een organisatie beschrijven.

Domein F: Financieel beleid

Subdomein F1: Vastleggen van financiële en niet-financiële informatie

23. De kandidaat kan financiële feiten inventariseren en verwerken tot financiële overzichten.

24. De kandidaat kan financiële en niet-financiële informatie onderscheiden en het belang van beide uitleggen voor het besturen van de organisatie.

Subdomein F2: Kosten- en winstvraagstukken

25. De kandidaat kan voor een dienstverlenende onderneming de verschillende kostensoorten onderscheiden, de winst bepalen en verschillen verklaren.

Domein G: Verslaggeving

26. De kandidaat kan de jaarrekening van een eenvoudige organisatie (zoals een MKB-bedrijf) interpreteren en uitleggen.

Domein H: Keuze-onderwerpen

EXAMENPROGRAMMA ECONOMIE HAVO/VWO

Het eindexamen

Het eindexamen bestaat uit het centraal examen en het schoolexamen.

Het examenprogramma bestaat uit de volgende domeinen:

Domein A Vaardigheden

Domein B Concept Schaarste

Domein C Concept Ruil

Domein D Concept Markt

Domein E Concept Ruilen over de tijd

Domein F Concept Samenwerken en onderhandelen

Domein G Concept Risico en informatie

Domein H Concept Welvaart en groei

Domein I Concept Goede tijden, slechte tijden

Domein J Onderzoek en experiment

Domein K Keuzeonderwerpen

Het centraal examen:

Het centraal examen heeft betrekking op de domeinen D, E, F, G, H, I, in combinatie met domein A.

Het schoolexamen:

Het schoolexamen heeft betrekking op domein B, C, J en K, in combinatie met domein A en:

- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: een of meer domeinen of subdomeinen waarop het centraal examen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: andere vakonderdelen, die per kandidaat kunnen verschillen.

De examenstof

Domein A Vaardigheden

De kandidaat kan economische concepten herkennen en toepassen in uiteenlopende contexten.

Domein B Concept schaarste

De kandidaat kan in contexten analyseren dat beperkte middelen en ongelimiteerde behoeften dwingen tot het maken van keuzes.

Domein C Concept ruil

De kandidaat kan in contexten analyseren dat het ruilproces de basis vormt voor een optimale inzet van middelen en een optimale benutting van comparatieve voordelen. Voorts kan de kandidaat analyseren dat ruil arbeidsdeling mogelijk maakt en op welke manier geld het ruilproces soepeler laat verlopen.

Domein D Concept markt

De kandidaat kan in contexten analyseren dat keuzes en ruil die plaatsvinden worden gecoördineerd via de markt. Prijsvorming is het coördinatiemechanisme waarmee vraag en aanbod op elkaar worden afgestemd. De manier waarop prijsvorming plaatsvindt is afhankelijk van de marktstructuur (markt vormen) en heeft gevolgen voor toetreding, welvaart en economische politiek.

Domein E Concept ruilen over de tijd

De kandidaat kan, binnen de contexten van gezinshuishoudingen, bedrijfshuishoudingen en overheidshuishoudingen, analyseren dat ruil niet alleen op één moment in de tijd plaatsvindt, maar ook over de tijd. De prijs die deze intertemporele ruil coördineert is de rente.

Domein F Concept samenwerken en onderhandelen

De kandidaat kan in contexten analyseren dat, wanneer belangen van individuele actoren conflicteren, samenwerken en onderhandelen meer oplevert voor (markt)partijen dan vertrouwen op individuele acties. Centralisatie, waarbij (collectieve) dwang het middel is om acties tot stand te brengen, kan een alternatief coördinatiemechanisme zijn voor keuzes.

Domein G Concept risico en informatie

De kandidaat kan in contexten analyseren dat gezinnen en bedrijven bij het maken van keuzes informatie verzamelen ten einde onzekerheid te verkleinen. Aangezien de informatie vaak een beperkt karakter zal hebben moeten transactiepartijen een inschatting maken van mogelijke gebeurtenissen (risico) en de mate waarin transactiepartners gebeurtenissen beïnvloeden of informatie achterhouden die relevant is voor het tot stand brengen van een transactie (asymmetrische informatie).

Domein H Concept welvaart en groei

De kandidaat kan in contexten analyseren wat op nationaal en op mondiaal niveau de oorzaken zijn van economische groei en van de verdeling van inkomen en welvaart. Keuzes op microniveau werken door op macroniveau in elke economie die gekenmerkt wordt door wederzijds afhankelijke markten.

Domein I Concept goede tijden, slechte tijden

De kandidaat kan in contexten analyseren waarom er sprake is van korte termijn schommelingen in economische activiteiten en welke mogelijkheden en grenzen er zijn voor conjunctuurbeleid. Markten laten zich niet gemakkelijk reguleren mede door toedoen van rigiditeiten.

Domein J Onderzoek en experiment

De kandidaat kan door het deelnemen aan experimenten een conclusie trekken die getuigt van een 'economische kijk' op maatschappelijke verschijnselen en van strategisch inzicht. De kandidaat kan analyseren welke grenzen aan de verklaringskracht van theoretische concepten gesteld kunnen worden.

Domein K Keuzeonderwerpen

De kandidaat kan een economisch concept in verschillende contexten vergelijkenderwijs analyseren. De kandidaat kiest ten minste twee keuzeonderwerpen om deze analyse uit te voeren.

EXAMENPROGRAMMA FILOSOFIE HAVO

Het eindexamen

Het eindexamen bestaat uit het centraal examen en het schoolexamen.

Het examenprogramma bestaat uit de volgende domeinen:

Domein A Vaardigheden

Domein B Wijsgerige antropologie

Domein C Ethiek

Domein D Sociale filosofie.

Het centraal examen

Het centraal examen heeft betrekking op de subdomeinen A1 en A2, in combinatie met een door het College voor toetsen en examens vastgesteld onderwerp. Dit onderwerp is gerelateerd aan een van de domeinen B, C of D als hoofddomein, waarbij een of meer andere domeinen betrokken kunnen zijn, en de subdomeinen 1. van de domeinen B, C of D, die zowel afzonderlijk als in relatie met het onderwerp kunnen worden geëxamineerd.

Het schoolexamen

Het schoolexamen heeft betrekking op domein A en:

- de domeinen en subdomeinen waarop het centraal examen geen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: een of meer domeinen of subdomeinen waarop het centraal examen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: andere vakonderdelen, die per kandidaat kunnen verschillen.

De examenstof

Domein A: Vaardigheden

Subdomein A1: Argumentatieve vaardigheden

1. De kandidaat kan:

met betrekking tot een filosofisch vraagstuk informatie selecteren, structureren en interpreteren:

- een betoog analyseren;
- een betoog beoordelen;
- een logisch correct en overtuigend betoog opzetten en houden;
- de resultaten van een leeractiviteit overdragen aan anderen.

Subdomein A2: Onderzoeksvaardigheden en benaderingswijzen

2. De kandidaat kan:

- vooronderstellingen onderzoeken waarop een vraagstuk berust;
- verschillende filosofische posities ten aanzien van een vraagstuk beargumenteerd innemen.

Subdomein A3: Oriëntatie op studie en beroep

Domein B: Wijsgerige antropologie

Subdomein B1: Centrale begrippen

3. De kandidaat kan een aantal centrale begrippen uit de wijsgerige antropologie herkennen, uitleggen en in een filosofische context toepassen.

Subdomein B2: Lichaam, geest en emotie

4. De kandidaat kan:

- verschillende opvattingen over de verhouding tussen lichaam en geest herkennen, uitleggen en in een filosofische context toepassen;
- verschillende opvattingen over de aard en functies van emoties herkennen, uitleggen en in een filosofische context toepassen.

Subdomein B3: De mens als redelijk wezen

5. De kandidaat kan:

- verschillende opvattingen over de mens als redelijk wezen herkennen, uitleggen en in een filosofische context toepassen;
- enkele opvattingen over de geldigheid van verschillende vormen van (rationele) kennis herkennen, uitleggen en in een filosofische context toepassen.

Domein C: Ethiek

Subdomein C1: Centrale begrippen

6. De kandidaat kan een aantal centrale begrippen uit de ethiek herkennen, uitleggen en in een filosofische context toepassen.

Subdomein C2: Het goede leven

7. De kandidaat kan een aantal opvattingen over de verhouding tussen nut en geluk herkennen, uitleggen en in een filosofische context toepassen.

Subdomein C3: Integriteit en verantwoordelijkheid

8. De kandidaat kan:

- verschillende posities ten aanzien van individuele vrijheid en collectieve verantwoordelijkheid herkennen, uitleggen en in een filosofische context toepassen;
- binnen de verhouding van individu en gemeenschap de rol aangeven van integriteit en verantwoordelijkheid.

Domein D: Sociale filosofie

Subdomein D1: Centrale begrippen

9. De kandidaat kan een aantal centrale begrippen uit de sociale filosofie herkennen, uitleggen en in een filosofische context toepassen.

Subdomein D2: Schaarste, begeerte en macht

10. De kandidaat kan:

- uitleggen wat de aard en functie is van menselijke begeerten en behoeften en wat de samenhang is tussen schaarste en behoeften;
- verschillende opvattingen over de oorsprong van macht en de vormen van macht herkennen, uitleggen en in een filosofische context toepassen.

Subdomein D3: Ideologie

11. De kandidaat kan uitleggen wat de rol en invloed is van ideologieën in de maatschappij. Hij kan daarbij aangeven wat de filosofische en/of levensbeschouwelijke uitgangspunten van ideologieën zijn.

EXAMENPROGRAMMA GESCHIEDENIS HAVO

Het eindexamen

Het eindexamen bestaat uit het centraal examen en het schoolexamen.

Het examenprogramma bestaat uit de volgende domeinen:

Domein A Historisch besef

Domein B Oriëntatiekennis

Domein C Thema's

Domein D Geschiedenis van de rechtsstaat en van de parlementaire democratie

Domein E Oriëntatie op studie en beroep.

Het centraal examen

Het centraal examen heeft betrekking op de domeinen A en B, de tijdvakken 5 t/m 10.

Het schoolexamen

Het schoolexamen heeft betrekking op domein A, domein B de tijdvakken 1 t/m 4 en:

- de domeinen en subdomeinen waarop het centraal examen geen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: een of meer domeinen of subdomeinen waarop het centraal examen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: andere vakonderdelen, die per kandidaat kunnen verschillen.

De examenstof

Domein A: Historisch besef

1. De kandidaat kan:

gebeurtenissen uit zijn eigen leven alsmede verschijnselen, gebeurtenissen en personen uit de geschiedenis met behulp van een tijdlijn of een andere vorm van chronologische schematisering ordenen en daarbij de volgende aanduidingen van tijd en tijdsindeling gebruiken: jaren, eeuwen, tijdvakken, perioden en jaartellingen; met gebruik van voorbeelden uit de perioden- en tijdvakkenindeling van eindterm 2, de westers-christelijke jaartelling en een ander voorbeeld van een jaartelling of periodisering uitleggen dat chronologische indelingen interpretatief van aard zijn.

2. De kandidaat kan de volgende tijdvakken met bijbehorende tijdsgrenzen in chronologische volgorde noemen en als referentiekader gebruiken:

- tijdvak 1: van jagers en boeren (- 3000 voor Christus) / Prehistorie;
- tijdvak 2: tijd van Grieken en Romeinen (3000 voor Christus-500 na Christus) / Oudheid;
- tijdvak 3: tijd van monniken en ridders (500-1000) / vroege Middeleeuwen;
- tijdvak 4: tijd van steden en staten (1000-1500) / hoge en late Middeleeuwen;
- tijdvak 5: tijd van ontdekkers en hervormers (1500-1600) / Renaissancetijd / 16e eeuw;
- tijdvak 6: tijd van regenten en vorsten (1600-1700) / Gouden Eeuw / 17e eeuw;
- tijdvak 7: tijd van pruiken en revoluties (1700-1800) / eeuw van de Verlichting/ 18e eeuw;
- tijdvak 8: tijd van burgers en stoommachines (1800-1900) / industrialisatietijd / 19e eeuw;
- tijdvak 9: tijd van de wereldoorlogen (1900-1950) / eerste helft 20e eeuw;
- tijdvak 10: tijd van televisie en computer (vanaf 1950) / tweede helft 20e eeuw.

3. De kandidaat kan: de tijdvakken van eindterm 2 plaatsen in de periodes Prehistorie, Oudheid, Middeleeuwen, Vroegmoderne Tijd en Moderne Tijd; uitleggen dat de indeling in perioden en tijdvakken een westers perspectief op de geschiedenis vertegenwoordigt en wat de beperkingen en bezwaren daarvan kunnen zijn.

4. De kandidaat kan: in historische processen de samenhang tussen veranderingen en continuïteit beschrijven; de betekenis van historische gebeurtenissen, verschijnselen en ontwikkelingen voor het heden aangeven;

5. De kandidaat kan:

- een vraag formuleren;
- voor een vraag bruikbaar bronnenmateriaal verwerven en gegevens eruit selecteren.

6. De kandidaat kan:

- in het kader van een historische vraagstelling verklaringen geven voor historische gebeurtenissen, verschijnselen en ontwikkelingen;
- onderscheid maken tussen verschillende soorten oorzaken en gevolgen.

7. De kandidaat kan bij het geven van oordelen over het verleden rekening houden met:

- het onderscheid tussen feiten en meningen;
- tijd- en plaatsgebondenheid van interpretaties en oordelen afkomstig van personen uit het verleden en afkomstig van hedendaagse personen, onder wie hij zelf;
- de rol van waardepatronen in heden en verleden;
- het ondersteunen van uitspraken met behulp van argumenten.

Domein B: Oriëntatiekennis

8. De kandidaat kan voor elk van de tien tijdvakken die genoemd zijn in eindterm 2:

- de kenmerkende aspecten voor ieder tijdvak noemen;
- bij elk kenmerkend aspect van een tijdvak een passend voorbeeld geven van een gebeurtenis, ontwikkeling, verschijnsel of handeling dan wel gedachtegang van een persoon en dit voorbeeld gebruiken om het betreffende aspect te verduidelijken;
- uitleggen hoe kennis van het betreffende tijdvak de oriëntatie op de hedendaagse werkelijkheid beïnvloedt;

Voor tijdvak 1 gelden de volgende kenmerkende aspecten:

1. de levenswijze van jagers-verzamelaars;
2. het ontstaan van landbouw en landbouwsamenlevingen;
3. het ontstaan van de eerste stedelijke gemeenschappen.

Voor tijdvak 2 gelden de volgende kenmerkende aspecten:

4. de ontwikkeling van wetenschappelijk denken en het denken over burgerschap en politiek in de Griekse stadstaat;
5. de klassieke vormentaal van de Grieks-Romeinse cultuur;
6. de groei van het Romeinse imperium waardoor de Grieks-Romeinse cultuur zich in Europa verspreidde;
7. de confrontatie tussen de Grieks-Romeinse cultuur en de Germaanse cultuur van Noordwest Europa;
8. de ontwikkeling van het jodendom en het christendom als de eerste monotheïstische godsdiensten.

Voor tijdvak 3 gelden de volgende kenmerkende aspecten:

9. de verspreiding van het christendom in geheel Europa;
10. het ontstaan en de verspreiding van de islam;
11. de vrijwel volledige vervanging in West-Europa van de agrarisch-urbane cultuur door een zelfvoorzienende agrarische cultuur, georganiseerd via hofstelsel en horigheid;
12. het ontstaan van feodale verhoudingen in het bestuur.

Voor tijdvak 4 gelden de volgende kenmerkende aspecten:

13. de opkomst van handel en ambacht die de basis legde voor het herleven van een agrarisch-urbane samenleving;
14. de opkomst van de stedelijke burgerij en de toenemende zelfstandigheid van steden;
15. het conflict in de christelijke wereld over de vraag of de wereldlijke dan wel de geestelijke macht het primaat behoorde te hebben;
16. de expansie van de christelijke wereld naar buiten toe, onder andere in de vorm van de kruistochten;
17. het begin van staatsvorming en centralisatie.

Voor tijdvak 5 gelden de volgende kenmerkende aspecten:

18. het begin van de Europese overzeese expansie;
19. het veranderende mens- en wereldbeeld van de renaissance en het begin van een nieuwe

wetenschappelijke belangstelling;

20. de hernieuwde oriëntatie op het erfgoed van de klassieke Oudheid;

21. de protestantse reformatie die splitsing van de christelijke kerk in West-Europa tot gevolg had;

22. het conflict in de Nederlanden dat resulteerde in de stichting van een Nederlandse staat.

Voor tijdvak 6 gelden de volgende kenmerkende aspecten:

23. het streven van vorsten naar absolute macht;

24. de bijzondere plaats in staatkundig opzicht en de bloei in economisch en cultureel opzicht van de Nederlandse Republiek;

25. wereldwijde handelscontacten, handelskapitalisme en het begin van een wereldeconomie;

26. de wetenschappelijke revolutie.

Voor tijdvak 7 gelden de volgende kenmerkende aspecten:

27. rationeel optimisme en 'verlicht denken' dat werd toegepast op alle terreinen van de samenleving: godsdienst, politiek, economie en sociale verhoudingen;

28. voortbestaan van het ancien régime met pogingen om het vorstelijk bestuur op eigentijdse verlichte wijze vorm te geven (verlicht absolutisme);

29. uitbouw van de Europese overheersing, met name in de vorm van plantagekoloniën en de daarmee verbonden transatlantische slavenhandel, en de opkomst van het abolitionisme;

30. de democratische revoluties in westerse landen met als gevolg discussies over grondwetten, grondrechten en staatsburgerschap.

Voor tijdvak 8 gelden de volgende kenmerkende aspecten:

31. de industriële revolutie die in de westerse wereld de basis legde voor een industriële samenleving;

32. discussies over de 'sociale kwestie';

33. de moderne vorm van imperialisme die verband hield met de industrialisatie;

34. de opkomst van emancipatiebewegingen;

35. voortschrijdende democratisering, met deelname van steeds meer mannen en vrouwen aan het politieke proces;

36. de opkomst van politiek-maatschappelijke stromingen: liberalisme, nationalisme, socialisme, confessionalisme en feminisme.

Voor tijdvak 9 gelden de volgende kenmerkende aspecten:

37. de rol van moderne propaganda- en communicatiemiddelen en vormen van massaorganisatie;

38. het in praktijk brengen van de totalitaire ideologieën communisme en fascisme/nationaalsocialisme;

39. de crisis van het wereldkapitalisme;

40. het voeren van twee wereldoorlogen;

41. racisme en discriminatie die leidden tot genocide, in het bijzonder op de joden;

42. de Duitse bezetting van Nederland;

43. verwoestingen op niet eerder vertoonde schaal door massavernietigingswapens en de betrokkenheid van de burgerbevolking bij oorlogvoering;

44. vormen van verzet tegen het West-Europese imperialisme.

Voor tijdvak 10 gelden de volgende kenmerkende aspecten:

45. de verdeling van de wereld in twee ideologische blokken in de greep van een wapenwedloop en de daaruit voortvloeiende dreiging van een atoomoorlog;

46. de dekolonisatie die een eind maakte aan de westerse hegemonie in de wereld;

47. de eenwording van Europa;

48. de toenemende westerse welvaart die vanaf de jaren zestig van de twintigste eeuw aanleiding gaf tot ingrijpende sociaal-culturele veranderingsprocessen;

49. de ontwikkeling van pluriforme en multiculturele samenlevingen

Domein C: Thema's

9. De kandidaat kan:

- aan de hand twee nader omschreven concrete thema's met gebruikmaking van de eindtermen uit domein A een beargumenteerd antwoord geven op inhoudelijke vragen over het betreffende thema;
- op grond van situaties in de verschillende tijdvakken ontwikkelingen op langere termijn beschrijven.

Domein D: Geschiedenis van de rechtsstaat en van de parlementaire democratie

10. De kandidaat kan:

- verband leggen tussen het ontstaan van vrijheidsrechten en politieke rechten in bepaalde historische tijdvakken en kenmerkende aspecten van die tijdvakken;
- uitleggen onder invloed van welke factoren de rechtsstaat zich in Nederland heeft ontwikkeld en welke actoren erbij betrokken waren;
- uitleggen onder invloed van welke factoren de parlementaire democratie zich in Nederland heeft ontwikkeld sinds 1795;
- de ontstaansgeschiedenis van de belangrijkste politieke stromingen en partijen weergeven sinds 1848.

Domein E: Oriëntatie op studie en beroep

EXAMENPROGRAMMA MAATSCHAPPIJWETENSCHAPPEN HAVO

Het eindexamen.

Het eindexamen bestaat uit het centraal examen en het schoolexamen.

Het examenprogramma bestaat uit de volgende domeinen:

Domein A: Vaardigheden

Domein B: Vorming (binnen een specifieke context)

Domein C: Verhouding (binnen een specifieke context)

Domein D: Binding (binnen een specifieke context)

Domein E: Verandering (binnen een specifieke context)

Domein F: Analyse van een sociale actualiteit

Domein G: Analyse van een politieke actualiteit (binnen een specifieke context)

Het centraal examen

Het centraal examen heeft betrekking op de (sub)domeinen B, C, D, E1 en E2, in combinatie met domein A.

Het College voor Toetsing en Examens stelt het aantal en de tijdsduur van de zittingen van het centraal examen vast. Het College voor Toetsing en Examens maakt indien nodig een specificatie bekend van de examenstof van het centraal examen.

Het schoolexamen

Het schoolexamen heeft betrekking op subdomeinen E3 en E4 en, naar keuze van het bevoegd gezag, domein F of G, in combinatie met domein A en:

- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: ook een of meer domeinen of subdomeinen waarop het centraal examen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: andere vakonderdelen, die per kandidaat kunnen verschillen.

De examenstof

Domein A Vaardigheden

Subdomein A1: Informatievaardigheden

1. De kandidaat kan:

- benodigde informatie verwerven en selecteren uit digitale en niet-digitale bronnen;
- informatie verwerken en daaruit beredeneerde conclusies trekken;
- de resultaten van een leeractiviteit beschrijven en presenteren.

Subdomein A2: Concept-contextbenadering

2. De kandidaat kan:

- denkvaardigheden toepassen op de hoofdconcepten vorming, verhouding, binding en verandering en kernconcepten sociale cohesie, sociale instituties, groepsvorming, cultuur, socialisatie/acculturatie, identiteit, sociale gelijkheid/ ongelijkheid, rationalisering, individualisering, institutionalisering, politieke instituties, representatie/representativiteit, politieke socialisatie, ideologie, macht/gezag, conflict/samenwerking, democratisering, globalisering en staatsvorming.
- denkvaardigheden toepassen op contexten, daarbij gebruik makend van hoofd- en kernconcepten. Het betreft zowel de in de domeinen beschreven contexten als andere contexten.
- verbanden leggen tussen en binnen de in de domeinen beschreven contexten met behulp van hoofd- en kernconcepten.
- verbanden leggen tussen en binnen andere contexten met behulp van hoofd- en kernconcepten.

Subdomein A3: Onderzoeksvaardigheden

3. De kandidaat kan:

- gegeven onderzoeksresultaten beoordelen op betrouwbaarheid, validiteit en representativiteit;
- een eenvoudig enigszins voorgestructureerd onderzoek opzetten en uitvoeren over een concreet maatschappelijk verschijnsel.

Domein B: Vorming (binnen een specifieke context)

Subdomein B1: Socialisatie

4. De kandidaat kan socialisatie binnen een specifieke context herkennen als een proces waarin cultuuroverdracht en cultuurverwerving plaatsvindt en waarin mensen een eigen identiteit ontwikkelen. Hij kan tevens culturen classificeren op basis van verschillende culturele dimensies.

Subdomein B2: Politieke socialisatie

5. De kandidaat kan voorbeelden van politieke socialisatie herkennen binnen een specifieke context. Hij kan tevens standpunten classificeren op basis van ideologieën en politieke dimensies.

Subdomein B3: Socialisatie binnen een specifieke context

6. De kandidaat kan in hoofdlijnen maatschappelijke ontwikkelingen beschrijven die van invloed zijn op socialisatieprocessen en op de rol van socialisatoren daarin. Hij kan tevens conclusies trekken over die veranderde socialisatieprocessen.

Subdomein B4: Overheidsbeleid en standpunten van politieke partijen

7. De kandidaat kan weergeven op welke manieren de overheid invloed tracht uit te oefenen op het proces van (politieke) socialisatie. Hij kan tevens afleiden welke opvattingen aanhangers van politieke stromingen hebben over de rol van de overheid binnen een specifieke context.

Domein C: Verhouding (binnen een specifieke context)

Subdomein C1: Sociale ongelijkheid

8. De kandidaat kan binnen een specifieke context sociale ongelijkheid verklaren en kan beschrijven wat de gevolgen zijn van sociale ongelijkheid.

Subdomein C2: Macht en gezag

9. De kandidaat kan contextmateriaal classificeren naar niveaus, naar soorten en naar bronnen van macht. Hij kan macht onderscheiden van gezag en theorieën vergelijken over de machtsverdeling in een democratie.

Subdomein C3: Maatschappelijke en politieke conflicten en samenwerking

10. De kandidaat kan ontleden welke oorzaken ten grondslag liggen aan maatschappelijke en politieke conflicten op de verschillende niveaus en wat de gevolgen ervan zijn. Hij kan tevens modellen onderscheiden gebaseerd op conflict of samenwerking.

Subdomein C4: Sociale ongelijkheid binnen een specifieke context

11. De kandidaat kan binnen een specifieke context categoriseren welke maatschappelijke posities mensen innemen in een samenleving en beschrijven welke kansen ze hebben dat hun maatschappelijke posities veranderen. Hij kan tevens de gevolgen van het innemen van een lage maatschappelijke positie benoemen.

Examenprogramma maatschappijwetenschappen havo vanaf CE 2019

Subdomein C5: Maatschappelijke ontwikkelingen die van invloed zijn op sociale ongelijkheid binnen een specifieke context

12. De kandidaat kan maatschappelijke ontwikkelingen beschrijven die invloed hebben op de sociale ongelijkheid binnen een specifieke context aan de hand van daarvoor relevante hoofd- en kernconcepten.

Subdomein C6: Overheidsbeleid en standpunten van de politieke partijen

13. De kandidaat kan binnen een specifieke context onderscheiden met welke instrumenten de overheid de mate van sociale ongelijkheid tracht te beïnvloeden, wat de gevolgen ervan kunnen zijn en welke opvattingen aanhangers van de politieke stromingen hebben over kwesties binnen deze specifieke context.

Domein D: Binding (binnen een specifieke context)

Subdomein D1: Sociale cohesie: mate van binding

14. De kandidaat kan typen bindingen onderscheiden en indelen naar niveaus. Hij kan het verband leggen tussen sociale cohesie en sociale controle en voorbeelden geven van kenmerken van sociale instituties.

Subdomein D2: Politieke instituties en representatie/representativiteit

15. De kandidaat kan bindingen in de samenleving illustreren aan de hand van politieke instituties en beschrijven wat het belang is van representativiteit/representatie voor een democratische rechtsstaat. Tevens kan de kandidaat beredeneren hoe er vanuit verschillende visies geoordeeld wordt over representativiteit binnen een specifieke context.

Subdomein D3: Bedreigingen voor de bindingen in de samenleving binnen een specifieke context

16. De kandidaat kan in hoofdlijnen aangeven welke potentiële bedreigingen binnen een specifieke context zijn afgenomen respectievelijk toegenomen en welke invloed deze bedreigingen hebben op bindingen in de samenleving.

Subdomein D4: Overheidsbeleid en standpunten van politieke partijen

17. De kandidaat kan onderscheiden welke uitgangspunten ten grondslag liggen aan het overheidsbeleid en hoe de verschillende politieke stromingen door middel van beleid invloed trachten uit te oefenen op de mate van sociale cohesie in de samenleving.

Domein E: Verandering (binnen een specifieke context)

Subdomein E1: Veranderingsprocessen rationalisering, individualisering en institutionalisering

18. De kandidaat kan beschrijven hoe rationalisering, individualisering en institutionalisering worden beschouwd als typerend voor de ontwikkeling van westerse samenlevingen van traditioneel naar modern.

Subdomein E2: Veranderingsprocessen staatsvorming, democratisering en globalisering

19. De kandidaat kan beschrijven hoe staatsvorming, democratisering en globalisering worden beschouwd als typerend voor de ontwikkeling van westerse samenlevingen van traditioneel naar modern.

Subdomein E3: Effecten van veranderingen binnen een specifieke context

20. De kandidaat kan uitleggen welke veranderingen zich hebben voorgedaan binnen een specifieke context en wat daarvan de effecten zijn op de machtsverhoudingen in de samenleving.

Subdomein E4: Standpunten van politieke stromingen over vraagstukken die samenhangen met modernisering

21. De kandidaat kan binnen een specifieke context onderscheiden welke standpunten de politieke stromingen innemen ten aanzien van maatschappelijke vraagstukken die verband houden met modernisering.

Domein F: Analyse van een sociale actualiteit

Subdomein F1: Informatie verwerven over een actualiteit

22. De kandidaat kan informatie selecteren over een actuele gebeurtenis met maatschappijwetenschappelijke relevantie, zowel over feiten als ook over de verschillende meningen die erover bestaan. Tevens kan de kandidaat verschillende groepen en belangen onderscheiden die een rol spelen in deze actuele gebeurtenis.

Subdomein F2: Selectie van hoofd- en kernconcepten toepassen op een actualiteit

23. De kandidaat kan een actualiteit analyseren met behulp van hoofd- en kernconcepten.

Domein G: Analyse van een politieke actualiteit (binnen een specifieke context)

Subdomein G1: Politieke en sociale participatie

24. De kandidaat kan onderscheid maken tussen de verschillende vormen van politieke en sociale participatie. Tevens kan hij de wenselijkheid van participatie beoordelen met behulp van hoofd- en kernconcepten.

Subdomein G2: Het belang van verkiezingen

25. De kandidaat kan met behulp van hoofd- en kernconcepten beschrijven wat het belang is van vrije en eerlijke verkiezingen.

Subdomein G3: Verkiezingen in Nederland en in een ander land

26. De kandidaat kan de hoofdlijnen van het Nederlandse (kies)stelsel en dat van een ander land beschrijven. Tevens kan hij de voor- en nadelen van beide stelsels benoemen.

Subdomein G4: Deelname aan de verkiezingen

27. De kandidaat kan verschuivingen in de deelname aan verkiezingen beschrijven. Tevens kan hij de samenstelling van de electorale achterban van de belangrijkste politieke partijen en bewegingen in Nederland beschrijven.